
Un proiect de „regionalizare” a României din anul 1921. Cazul județului Bistrița-Năsăud

Adrian ONOFREIU

Cuvinte cheie: Transilvania, județul Bistrița-Năsăud, regionalizare, proiect, administrație.

Keywords: Transylvania, Bistrița-Năsăud county, regionalization, project, administration.

I. Proiecția Consiliului Dirigent -1919.

Modernizarea Transilvaniei, prin reforme succesive, inițiate de despoți luminați, printre care Iosif al II-lea, a avut ca rezultat o poziționare relativ egală a populațiilor de aici față sistemul administrativ. A fost favorizat acest proces de suflul nou adus de Revoluția din 1848-1849, ca și de procesele declanșate de aceasta. Eliberarea de sarcini a pământului, care a devenit marfă a dus la nivelarea condițiilor sociale și economice pentru mare parte a populației. Iar prin includerea provinciei – în urma *Außgleich*-ului din 1867 - în sistemul dualist austro-ungar, a fost deschisă calea modernizării societății. Deși în plan politic și național românii au fost excluși de la sistemul decizional, modernizarea s-a făcut simțită în toate domeniile.

În acest cadru, prin reorganizarea administrativă din 1876, pe baza legii XXXIII, au fost create *comitatele moderne*¹.

Astfel, vechile comitate au fost divizate sau comasate și au apărut altele noi: Solnoc-Dăbâca, Turda-Arieș, Turda-Mureș, Bistrița-Năsăud, Cojocna, Maramureș, Sătmăr, Sălaj, Bihor, Arad, Alba de Jos, Hunedoara, Târnavă Mare, Sibiu, Ciuc și Trei Scaune². Această organizare administrativ-teritorială s-a menținut până în anul 1918.

Momentul 1918 a marcat începutul unui amplu proces de integrare a Transilvaniei - ca de altfel, și a celorlalte provincii românești, Basarabia și Bucovina – în sistemul organizatoric și instituțional al României întregite.

Gestionarea tuturor acestor aspecte a fost delegată organismului creat în acest scop, Consiliul Dirigent. Funcționarea acestuia între 1918-1920 a avut un efect benefic asupra procesului de racordare a provinciei la noile realități.

Armonizarea prevederilor și reglementărilor legislative a determinat și instaurarea autorității statului românitar pe întreg teritoriul revenit sub autoritatea guvernului de la București. Preluarea administrației, a altor instituții publice nu s-a făcut linear și fără dificultăți. Vechii funcționari pe care evenimentele i-au surprins în posturi invocau cutume de demult și onoarea unui jurământ depus față de o autoritate care nu mai exista.

1 O trecere în revistă a evoluției administrativ-teritoriale a Transilvaniei până în acest moment la I.S. Pușcariu, *Disertațiune despre împărțirea politică a Ardealului*, Sabiu, 1864; Vasile Meruțiu, *Județele din Ardeal și din Maramureș până în Banat. Evoluția teritorială*, Cluj, 1929, pp. 1-18.

2 Ioan Sigmirean, Adrian Onofreiu, *Istoria județului Bistrița-Năsăud în documente și texte*, Ed. Răsunetul, Bistrița, 2001, pp. 100-101.

Adrian ONOFREIU, Serviciul județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, e-mail: adrianonofrei@yahoo.com

Pe de altă parte, era necesară o remodelare a tuturor formelor organizatorice și instituționale, în acord cu principiile de guvernare a noului stat. O vastă operă legislativă a fost începută în toate domeniile, cu scopul final de a crea un cadru unitar de dezvoltare pentru cei „strânși” laolaltă în cadrul unui stat care-și dublase populația și care trebuia să asigure un sistem instituțional diferit față de cel pe care-l prelua.

Pentru domeniul administrației a fost creat un organism instituțional care să asigure atât derularea procesului integrator, cât și eventuale propuneri în domeniu, *Direcția Ținuturilor Alipite și Unificării Administrative*. Era necesar acest proces și prin prisma noilor tendințe care urmau să fie aplicate în practică de guvernanți. Ideea de bază era aceea ca noua organizare administrativă și instituțiile chemate să o aplice trebuiau să țină cont de faptul că se urmărea prin aceasta delimitarea teritoriului în unități administrative, pentru stabilirea în acestea a organelor statului, în scopul realizării sarcinilor locale și a celor generale, în mod unitar și eficient, pe întregul stat nou creat.

În acest proces, treptat, atribuțiile organismelor teritoriale locale au fost preluate de către autoritățile centrale³.

În plan legislativ, primele măsuri în Transilvania au fost luate de Consiliul Dirigent. Prin *Decretul Nr. I* s-a asigurat funcționarea în mod provizoriu a serviciilor publice, aplicarea legilor și a fost reglementată utilizarea limbilor⁴; prin *Decretul Nr. II*, a fost reglementată funcționarea în mod *provizoriu* (s.n.) a serviciilor administrative⁵. *Decretul Nr. IV* a stabilit acomodarea denumirilor vechi din administrație cu noile realități. Potrivit acestui act normativ, vechea formă administrativă, vármegye=comitatul a fost înlocuită cu cea care exista deja în Regatul României, reprezentată prin județ; járás=cercul a fost înlocuit cu plasa; főispán=comite suprem, cu aceea de prefect; alispán=vice-comite, cu cea de subprefect⁶. Drept urmare, denumirea de comitat a fost înlocuită peste tot cu cea de județ, dar numai ca denumire, pentru că teritorial și structural, județele au rămas neschimbate până în anul 1925⁷.

Structura administrativă a fost cuprinsă în textul *Decretului Nr. XVI* care, deși reglementa circumscriptiile electorale, prezenta și radiografia organizării administrative⁸.

Concomitent, același organism a solicitat opinii ale instituțiilor administrative, juridice și a unor personalități relevante pentru un proiect de reorganizare administrativ-teritorială a Transilvaniei, în cadrele noului stat unitar român. Răspunsurile pentru zona județului Bistrița-Năsăud ne introduc în mentalul atitudinal al unui teritoriu definit prin conviețuirea mai multor grupuri etnice, cu interese specifice și atitudini relevante. Sunt definite în acestea atât poziția noilor autorități românești, cât și atitudinea conservativă a maghiarilor și sașilor. Și unii, și alții, evocau – sigur, din perspective diferite, trecutul – și proiectau viitorul prin oglinda propriilor interese, într-o perioadă de reșezare și redefinire a realităților transilvănene.

II. Proiectul Comisiei Centrale pentru o nouă împărțire a României în județe -1921.

Asumându-și și opiniile din anul 1919, în paralel, autoritățile centrale au căutat să realizeze în mod unitar organizarea administrativă a teritoriului. În acest scop, în anul 1920 s-a instituit pe lângă Ministerul de Interne

3 În anul 1922 a fost desființat Directoratul General de Interne de la Cluj și atribuțiile au fost preluate în totalitate de Ministerul de Interne de la București.

4 „Gazeta Oficială a Consiliului Dirigent”, nr. 6, 14/27 ianuarie 1919, pp. 55-56.

5 *Ibidem*, pp. 56-58.

6 *Dezbaterile Senatului*, 1925, Ședința din 22 martie 1925, pp. 711-776; textul decretului în „Gazeta Oficială a Consiliului Dirigent”, nr. 10, 30 ianuarie/12 februarie 1919, pp. 102-103.

7 Județul Bistrița-Năsăud era împărțit în cele 4 cercuri, fixate în anul 1883 și redenumite, după 1918, plase: Năsăud, Rodna-Veche, Iad (Livezile), Beșineu (Viișoara); apud. Ioan Bâca, Adrian Onofreiu, „Evoluția administrativ-teritorială a județului Bistrița-Năsăud”, în „Revista Bistriței”, XX, 2006, pp. 357-359.

8 „Gazeta Oficială a Consiliului Dirigent”, nr. 54, 13 septembrie 1919, pp. 539-540. Vezi și Gheorghe Iancu, *Contribuția Consiliului Dirigent la consolidarea statului național unitar român (1918-1920)*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1985, p. 166. De altfel, organismul a solicitat încă prin circulara din 10 martie 1919 propuneri pentru o nouă rearondare administrativă a Transilvaniei „având în vedere că împărțirea circumscriptiilor administrative/judiciare/electorale nu corespund nici intereselor adevărate ale unei administrații moderne, nici intereselor populației, Consiliul Dirigent, în timpul cel mai apropiat, va modifica aceste circumscriptii. Pentru a putea ține seama de dorințele celor interesați, prefectii comitatelor/județelor vor face o anchetă împreună cu factorii competenți din circumscripția lor, ca să studieze chestiunea și să facă propuneri precise și motivate; „Gazeta Oficială a Consiliului Dirigent”, nr. 5, 5/18 ianuarie 1919, pp. 36-37.

Comisiunea pentru studiul unei noi arondări a județelor României, care a elaborat două proiecte de împărțire administrativă: *pe județe mari*, acțiune care necesita comasarea unor județe, și *pe județe mijlocii*, fapt care presupunea comasarea județelor mai mici, reajustarea județelor mai mari etc. Întrucât prima variantă a atras numeroase proteste s-a optat pentru cea de-a doua, cu județe mijlocii ca întindere și număr de locuitori⁹.

La baza operațiunii de reorganizare administrativă a țării au stat câteva neajunsuri care caracterizau etapa anterioară. Printre ele erau identificate diferențele de suprafață dintre județe, diferențele dintre numărul de locuitori și suprafața unor județe, gradul slab de dezvoltare a căilor de comunicație în anumite județe, forma îngustă și lungă a unor județe (Suceava, Tecuci, Cahul, Cojocna etc.), ca și poziția excentrică a unor reședințe de județ, fapt care impunea distanțe mari de parcurs. În consecință, pentru o împărțire administrativă eficientă se impunea luarea în considerare a unor criterii de ordin geografic (suprafață, configurația reliefului), economic (resurse naturale, grad de dezvoltare) și social-istoric (necesitățile populației, tradiții).

Potrivit lucrărilor comisiei, proiectul de împărțire administrativă a României definea mai multe entități teritoriale și administrative. În primul rând, s-a adoptat modelul județelor mijlocii, deoarece „descentralizarea reală jos, presupune o concentrare de atenție sus”; au fost propuse 48 de județe „mai rotunjite decât cele vechi”. Structura următoare era reprezentată de *regiune*, concept introdus acum pentru prima dată. La baza creionării acestora a stat structura organizatorică a corpurilor de armată, iar organizarea lor era văzută ca „un punct de plecare pentru o descentralizare de un grad superior județelor, potrivit cu nevoile economice, culturale și așteptata refacere a țării”¹⁰.

Proiectul a fost înaintat „prefecților de județe din toată Țara și subprefecților de județe din Ardeal, Banat și Țările Ungurene”, cu rugămintea de a fi studiat amănunțit „în ceea ce privește județul D-vs. și să referiți”.

Avem necesitate în special – continua adresa - să cunoaștem dacă din punctul de vedere al circulațiunii obicinuite a locuitorilor și intereselor economice, comunele nu au fost tăiate de centrele în raza de atracție a cărora se aflau.

De asemenea, vă rog să studiați ce împărțire a județului în plăși o socotiți mai propice pentru satisfacerea intereselor locuitorilor și ale administrației și să ne faceți propunerile D-vs.

Pentru ca studiul D-vs. să prezinte toate garanțiile ce comportă importanța lucrării, vă rugăm să luați avizul corpurilor constituite (consilii județene, cameră de comerț).

Numărul viitor din „Buletinul Oficial” al ministerului va avea ca supliment această lucrare, astfel că veți avea la dispoziție numărul necesar de exemplare”¹¹.

Proiectul a fost supus dezbaterii în corpurile legiuitoare ale României întregite în timpul guvernării Partidului Poporului (13 martie 1920-13 decembrie 1921), sub președinția Prim-ministrului G-ral. Alexandru Averescu – ministru și la Interne (13 martie-13 iunie 1920) – și a mandatului la același minister a lui Constantin Argetoianu (13 iunie 1920-13 decembrie 1921).

Din cadrul general al principiilor doctrinare enunțate s-a trecut în acela al dezbaterilor din parlament. Aici a fost propus Adunării Deputaților proiectul în sesiunea ordinară din martie 1921. De la această cameră a trecut în dezbaterile celei superioare, Senatul, în sesiunea ordinară prelungită din iunie 1921.

9 Vasile Meruțiu, *op. cit.*, pp. 191-199. Ministerul de Interne a solicitat concursul prefecților pentru a trimite „orice lucrare de seamă ce aveți în arhiva D-vs. sau tipărită, asupra circumscripției teritoriale a județului; în același timp, rog comunicați-ne orice observațiune a-ți socoti ca demne de luat în seamă în eventuala modificare a circumscripției județului; Serviciul județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, fond *Prefectura județului Năsăud-prefect*, d. 125/1921, f. 57, în continuare, A.N.B-N, fond....d....

10 „Proiect pentru o nouă împărțire a României în județe”, în „Buletinul Oficial al Ministerului de Interne”, Suplimentul nr. 2, București, 1921, p. 3. Dezbaterile referitoare la acest proiect au atras și atenția presei locale. Preluând propunerea pentru noul județ, presa din Bistrița arăta că „țara întregă va fi împărțită în 48 de județe. Ardealul cu părțile ungurene va forma 16 județe. Județului nostru i se vor alipi Maramureșul și plasa Beclean și o plasă din județul Cojocna”. Capitala județului, „deși Bistrița avea o poziție cam excentrică, iar Năsăudul, nici n-are clădiri potrivite, nici n-are unde să se dezvolte o capitală pentru un județ de 385.000 locuitori. Prin urmare – concluziona presa – n-ai de unde alege și rămânem în Bistrița”; apud. „Gazeta Bistriței”, Bistrița, anul I; nr. 9, 19 martie 1921, p. 3. Ulterior, această variantă a fost abandonată pentru aceea în care Maramureșul urma să rămână județ de sine stătător, iar județul proiectat, întregit cu plasele Beclean și Teaca, urma să poarte denumirea de Năsăud; *Ibidem*, nr. 11, 16 aprilie 1921, p. 2.

11 A.N.B-N., fond *Prefectura județului Năsăud-prefect*, d. 125/1921, f. 1. Vezi și Adrian Onofreiu, „Un proiect de „Regionalizare” din anul 1921”, în „Anuarul Arhivelor Mureșene”, serie nouă, nr. II, (VI), Târgu-Mureș, 2013, pp. 185-214 Idem, „Un proiect de regionalizare administrativă din anul 1921. Cazul plasei Rodna”, în „Cetea Rodnei”, Rodna, XI, nr. 22, aprilie 2014, pp. 5-9.

În ședința din 26 iunie 1921 a fost prezentată expunerea de motive la proiectul noii legi administrative de către chiar inițiator, ministru de Interne Constantin Argetoianu.

Motivația principală care a determinat acest demers era aceea că, în momentul întregirii statului, exista un mozaic de legiuri administrative, care însemnau aproape tot atâtea sisteme de organizare, care nu aveau multe puncte comune, deoarece erau izvorâte din concepția de organizare a unor state cu totul diferite unele de altele. Iar ideea de bază a noii reglementări era aceea ca „fără a rupe cu trecutul, adică fără a inaugura la un moment dat forme administrative cu totul noi, să dea o astfel de organizare locuitorilor unui stat, încât să le asigure dezvoltarea cea mai prosperă, la care ei au dreptul să aspire de pe urma vieții colective”¹².

Între unitățile administrative enumerate în proiectul de lege se aflau – de jos în sus – comuna, plasa, județul, municipiul și regiunea.

Regiunea era prezentată ca alcătuită din mai multe județe, superioară județului și mai potrivită pentru a întregi legături directe cu centrul. Pentru conducerea acestei noi entități administrative legiuitorul propunea un consiliu regional, alcătuit, pe lângă membrii de drept, din delegați ai consiliilor județene și municipiului, care intră în cuprinsul regiunii. Consiliul era condus de un președinte ales, delibera și decidea în problemele de interes regional.

Puterea executivă în regiune era reprezentată de președintele acesteia, numit prin decret-regal, la recomandarea Consiliului de Miniștri. El era agentul executor al deciziilor consiliului și a bugetului¹³.

În textul propus de guvern și dezbătut în senat, motivația creării regiunii era prezentată cu argumentația de a „deconcentra unele atribuțiuni executate de puterea centrală și a înlesni aplicarea legilor, având de obiect serviciile administrative și serviciile de igienă, asistență și prevedere socială, precum și pentru a da o mai mare impulsie și dezvoltare intereselor locale de ordin economic și cultural, interese care trec peste limitele teritoriale ale județului”¹⁴.

Membrii consiliului regional erau de două categorii: delegați de consiliile județene și de drept. Între membrii de drept erau cuprinși înalți funcționari reprezentanți ai ministerelor în regiune, câte un delegat al fiecărei instituții de stat cu sediul în reședința regiunii. Reprezentantul puterii executive în regiune era președintele regiunii, numit prin decret-regal, de preferință dintre foștii miniștri sau subsecretari de stat, foști președinți sau vice-președinți ai corpurilor legiuitoare, foștii secretari generali de ministere, inspectori generali administrativi, directori generali din ministere, foști prefecți, ofițeri în retragere cu gradul de general.

Atribuțiile consiliului regional se refereau la înființarea de școli, asigurarea de burse școlare, înființarea de întreprinderi industriale de tot felul, organizarea de birouri de informații economice, asigurarea asistenței medicale și sociale pentru cei cu deficiențe fizice, organizarea exploatarei forței hidraulice, a transporturilor auto și pe calea ferată, a transportului și distribuției energiei electrice, împăduririlor de interes național, creșterea și dezvoltarea raselor de animale pentru munca câmpului, întocmirea de regulamente pentru organizarea serviciilor lor interioare. Avea și dreptul de avizare asupra dorințelor exprimate de consiliile județene componente¹⁵.

Concluzia inițiatorului a fost exprimată în formula „cine zice descentralizare, zice descentralizarea întregii vieți politice și sociale”, iar urmarea era aceea că „este evident că o dată regiunea constituită, o dată județul cel nou determinat, o dată comuna așezată în adevărata ei autonomie locală, *toate celelalte departamente vor trebui să-și revadă legile lor de organizare și, afară de Ministerul de Război, toate celelalte departamente vor trebui să-și facă legi de descentralizare și vor trebui să-și facă organe regionale și județene în legătură cu această lege* (s.n.)”¹⁶.

12 *Dezbaterile Senatului*, ședința din 26 iunie 1921, p. 2.132.

13 Inițiatorul încheia cu argumentarea proiectului prin faptul că „el înfățișează cred, un sistem bun de organizare administrativă, pentru că la construirea lui am ținut seamă nu numai de cerințele doctrinei în materie de drept administrativ, ci și de tradițiunile poporului nostru, de așezămintele care intraseră în obiceiurile lui și de tot ceea ce am găsit bun în legislațiunile străine aplicate în noile teritorii românești”; *Ibidem*, p. 2.135.

14 *Ibidem*, p. 2.100.

15 *Ibidem*, pp. 2.100-2.102. Au fost însă și opinii contrarii, între care cea a senatorului Gh. Bogdan-Duică. Acesta sublinia că „de la județ, te duci până la președintele regiunii, ca apoi, să ajungi la ministru. Sunt atribuții date prin lege regiunilor, care fi putut să fie date, în parte, fiecărui județ. Cu alte cuvinte, atribuțiunile care ar fi putut fi îndeplinite de fiecare județ în parte, trec acum în sarcina regiunii. Asupra ei trec, prin urmare, atribuțiunile tuturor județelor care alcătuiesc acea regiune”; *Ibidem*, p. 2.146. În răspunsul său, inițiatorul, Argetoianu arăta că județul și comuna sunt inele de descentralizare, pe când plasa și regiunea, erau organe de desconcentrare; *Ibidem*, p. 2.373.

16 *Ibidem*, p. 2.374.

Deși a fost votat de Camera Deputaților, proiectul nu a ajuns să devină lege, datorită faptului că inițiatorul a demisionat. Totuși, a servit de bază pentru viitoarele legiferări în domeniul administrativ¹⁷.

Pentru a aplica în practică noile prevederi, Ministerul de Interne a conturat o nouă „hartă” administrativă a României întregite, care cuprindea 9 regiuni. În cadrul acestora, sunt descrise în amănunt noile teritorii administrative.

Partea de creionare a noii împărțiri administrativ-teritoriale a României întregite s-a înscris în aceste coordonate generale. Interesante au fost însă opiniile de la nivelurile inferioare, reprezentate de județe, plase, localități și diverse grupuri de indivizi, cu un statut social care-i îndreptăța să-și exprime părerea.

Pornind de la proiectul inițiat de Ministerul de Interne, și în cadrul județului Bistrița-Năsăud au fost exprimate astfel de opinii. Ele pot fi sintetizate pe mai multe paliere. Primul dintre acestea se referea la opiniile oamenilor din administrație, de la nivelul de conducere al plaselor - preturile - și a unor localități. Prin glasul funcționarilor acestor instituții, suntem transpuși într-o lume care era tributară încă cutumelor din trecut și care încerca să conserve cât mai mult din vechile „privilegii” ale autonomiei locale. Nu a fost întâmplător acest fapt, deoarece și structura administrativă definea două zone clare conturate în evoluția istorică: pe de o parte, zona locuită majoritar de populația românească, din plasele Năsăud și Rodna-Veche, pe de altă parte, un teritoriu în care amestecul diverselor etnii: români, maghiari, sași era reprezentat de localitățile din plasele Iad și Beșieniu. O opinie separată a fost cea a conducerii reședinței județului, orașul Bistrița. Deși admitea necesitatea încadrării în cadrele noului stat român, poziția administrației orașului Bistrița exprima dorința de a conserva autogovernarea la nivelul comunității locale¹⁸ și pretindea dreptul de a-și păstra în continuare statutul de reședință a noii entități administrativ-teritoriale.

Un alt palier al dezbaterilor a fost cel de la nivelul diferitelor organizații și asociații, ca și acela al persoanelor publice cu notorietate. Aici, expresia sentimentului de frustrare pentru statutul din trecut, sau dobândirea unui nou, în condițiile de după 1918, și-a aflat expresia în adevărate radiografii, în care nu de multe ori, poziția pătimasă a luat locul analizei obiective. Nu surprind, de aceea, poziționările în funcție de numărul și etnia populației dintr-o anumită zonă, invocarea tradițiilor din trecut și perspectiva conservării a cât mai mult din acestea.

Apoi, dorința de a reprezenta o poziție mai importantă în viitoarea arhitectură administrativ-teritorială a țării a determinat afișarea unor păreri conform cărora viitorul județ trebuia să fie mai extins din punct de vedere teritorial, cel puțin prin includerea zonelor Teaca-Lechința și Beclean.

Pozițiile centrifuge, manifeste în opiniile unor reprezentanți ai diferitelor comunități etnice au ajuns să susțină inclusiv „federalizarea” administrativă pe criteriul etnic, prin constituirea a două entități administrative distincte, Bistrița și Năsăud. Pe de altă parte, este interesant că majoritatea opiniilor au respins ideea creării unui mare județ, rezultat din unirea celor două existente, Maramureș și Năsăud, o imposibilitate determinată în primul rând, de condițiile de relief, definite aici de catena nord-estică a Munților Carpați.

În privința mecanismului de funcționare administrativ, toate opiniile încercau să conveargă spre necesitatea simplificării acestui mecanism, prin instituții proprii, locale și al apropierii de beneficiarii lui, locuitorii.

Toate opiniile datorate nivelului administrativ se regăsesc în sinteza din memoriul înaintat de prefectură Ministerului de Interne de la București.

Voit sau nu, cu azeziune plenară sau rezistență tacită, și județul Bistrița-Năsăud s-a înscris în traiectul de integrare și uniformizare administrativă a României întregite.

Documentele care urmează ne oferă imaginea lumii din această zonă, atunci când „se năștea” statutul român de la sfârșitul primei conflagrații mondiale. Ele exprimă, prin conținutul lor, în două momente diferite, 1919 și 1921 - trăsătura care marcase evoluția de-a lungul veacurilor și care încă a avut resurse benefice de dezvoltare în condițiile din perioada interbelică, aceea a unui spațiu complementar, reprezentat de conviețuirea românilor, maghiarilor și sașilor. Modelul s-a constituit într-un reper și mai este căutat, din păcate, doar

17 „Proiectul meu de lege administrativă, votat numai de Cameră (am demisionat înainte de a-l putea trece prin Senat) a servit de bază legilor posterioare promulgate de liberali, de țărăniști și de Călinescu sub dictatura Regelui Carol al II-lea; *apud*. Constantin Argetoianu, *Memorii*, vol. VI, partea VI (1919-1922), Ed. Machiaveli, București, 1996, p. 236.

18 Cu titlu de exemplu menționăm doar faptul că până în anul 1924, protocoale de ședințe ale comunității orașenești au fost redactate exclusiv în limba germană, în anul 1924-1925, bilingv, în germană și română și abia din anul 1925, numai în limba română.

din punct de vedere al cercetării istorice și, din ce în ce mai puțin, al aplicării practice, confirmând aserțiunea că și aici, „istoria nu face pași înapoi”.

Documentele au fost ordonate cronologic, în prima secțiune, cele din anul 1921, în cea de a doua, cele din 1919 și numerotate începând cu numărul 1, în continuare, în cadrul fiecărei secțiuni.. La sfârșitul fiecăruia, s-a plasat trimiterea la locul de păstrare, pentru a putea fi ușor identificate. Am adaptat – fără a diminua savoarea limbajului – exprimarea la cerințele actuale și am intervenit în note de subsol, pentru a lărgi aria informațiilor și mai ales, pentru actualizarea denumirii localităților.

Secțiunea I.

Proiectul Comisiei Centrale pentru o nouă împărțire a României în județe - 1921

I. Proiect pentru o nouă împărțire a României în județe

1. Necesitatea unei noi împărțiri

Dacă le comparăm între ele, județele României prezintă mari anomalii.

a) *Nepotriviri ca suprafață.*

Cu privire la întindere, unele sunt din cale afară de mici. Din Hotin ai croi peste 3 județe cât vecinul său Zastava; Romanul intră de 4 ori în Ialomița; Brașovul, de 6 ori în Hunedoara, iar Bihorul, Aradul, și Caraș-Severinul întrec de 2-9 ori pe cele mai multe dintre județele Ardealului, fără să găsești vreo justificare în condițiile geografice sau în niscaiva interese economice ori administrative.

b) *Nepotriviri ca populație.*

Tot așa de mare este lipsa de proporție și în ceea ce privește numărul locuitorilor.

Împărțind la cele 76 de județe de astăzi populația întregii țări (vreo 17 milioane de locuitori), ar veni cam 223.000 de suflete pe județ.

În realitate, dintre cele 11 județe ale Bucovinei, nici unul nu atinge măcar jumătatea mijlociei, iar Văscăuții e de 4 ori mai prejos de mijlocie. În restul țării mai sunt apoi 33 de județe sub medie, abia 16 o întrec cu puțin, și numai 9 județe o depășesc cu vreo 100.000 de locuitori.

Din această nepotrivire urmează că sarcina prefectilor și a celorlalte organe administrative e cât se poate de neegală.

De pildă, se cere prefectului din Bihor sau Caraș-Severin să administreze o populație de peste 450.000 de suflete, risipite pe o întindere de peste 10.000-11.000 km², pe când cel din Coțman are în grija lui o populație de 10 ori mai mică, adică un număr de suflete care ar încăpea foarte bine într-un orașel mijlociu, condus de un primar.

c) *Nepotriviri ca înlesniri de comunicație.*

Ar fi de așteptat ca județele cele mai mari să fie acolo unde sunt multe șosele și drumuri de fier; iar unde acestea lipsesc, județele să fie mai mici, pentru ca prefectul să le poată cerceta cu înlesnire.

Vedem, tocmai dimpotrivă, între Prut și Nistru, unde sunt puține căi ferate, iar șosele, mai deloc, județele sunt foarte mari; din contră, în Bucovina, unde drumurile sunt bune și dese, sunt foarte mici. După măsura celor din Bucovina, Basarabia ar trebui să aibă vreo 50 de județe, nu 9, cum are azi.

d) *Anomalii de formă.*

Unele județe sunt foarte înguste (Suceava, Tecuci, Cahul, Cojocna etc.), de 4 ori mai lungi, decât late.

Un locuitor din capătul laturei lungi trebuie să facă un drum cu mult mai ocolit decât cel așezat aproape la mijlocul laturei respective (presupunând că și capitala e în centru, ceea ce nu e întotdeauna cazul).

e) *Excentricitatea capitalelor.*

În loc să fie cât mai aproape de mijloc, unde capitalele sunt așezate la margine, așa că vine peste mână locuitorilor din marginea opusă a județului să meargă până la orașul capitală. E nedrept și negospodăresc să silești pe un sătean de la răsărit de Pitești să se suie tocmai la Câmpulung, când Piteștii sunt la o palmă de loc; iar pe altul, care zărește peste Olt orașul Râmnicu-Vâlcei, să facă un drum lung, ca să ajungă tocmai la Pitești. De aceea, vedem că sătenii dintre Topolog și Olt trec mai degrabă apa în județul Vâlcea, apoi iau trenul și trec Oltul îndărăt, străbătând trei județe până să ajungă la Pitești, capitala lor!

E firesc deci ca acum, când țara s-a întregit, să ținem seamă cât se poate mai mult de nevoile vieții de toate zilele, atât din punct de vedere administrativ, cât și economic.

Gândul acesta e împărțit de toți.

Dovadă că, îndată după Unire, Consiliul Dirigent a și început a lua măsuri pentru a schimba hotarele județelor, iar rapoartele sosite din multe părți ale țării cer modificări care merg până la prefacerea totală a unor județe. Cât privește Vechiul Regat, lucrarea de a împărți din nou județele se începuse încă înainte de război.

Așa dar, nu mai e nimeni care să mai îndrăznească a susține anomaliile de până azi.

2. Punctul de plecare pentru o nouă împărțire.

O împărțire ideală a țării ar cere ca circumscripțiile teritoriale să fie cât mai apropiate ca *întindere* și *număr* de locuitori. Dar așa ceva este cu neputință. Hotarele județelor n-au să asculte de nevoile simetriei, ci de trebuințele oamenilor.

A) Ținând seama de această considerație, n-am putut lua ca punct de plecare județele mici, pentru următoarele motive:

1. Mijloacele lor bănești sunt prea mici pentru ca să se poată ajuta cum trebuie nevoile locale.

2. Cheltuielile lor sunt proporțional prea mari, deoarece au și ele nevoie de prefect și alte aparate administrative, ca și județe mari.

3. Dacă am lua ca unitate de măsură județul mic, ar urma să micșorăm județele mari, dându-le și lor neajunsurile celor mici.

4. În sfârșit, înmulțirea drumurilor, sporirea podurilor, șoselelor, a căilor ferate, telefoanelor și telegrafelor (care lipseau pe vremea când s-au croit județele actuale) înlesnește lipirea la un loc a județelor prea mici, făcând cu puțință privegherea unui ținut mai întins decât acum jumătate de veac.

B) Nu ne-am putu opri nici la județele mijlocii, pentru aceleași motive. În cazul județelor mici ar trebui țării noastre vreo 340 de prefecti. Iar cu cele mijlocii, vreo 170 – ceea ce este enorm.

C) Nu mai rămânea, așadar, decât să ne oprim la județe apropiate de mijlocia celor mari. Căutând această mijlocie, am găsit că variază cam între 3 și 400.000 de locuitori.

Dacă am urma pilda statelor cu organizație mai asemănătoare cu a noastră (Franța și Italia) ar trebui să croim județe cu o populație și mai mare. Dar pentru un moment, socotim că țara noastră se poate mulțumi și cu această medie cât mai modestă. Ea corespunde și intereselor superioare ale armatei și va înlesni în chip apreciabil dezvoltarea vieții publice atât din punct de vedere administrativ, cât și economic și cultural.

În adevăr, mărim județele, *înlesnim o reală descentralizare administrativă*. Alături de comună, care e azi slabă în toate privirile, și în locul plășii, care e azi tot așa de slăbănoagă, adevărata *celulă puternică* a Statului va fi *plasa autonomă*, unde comunele vor găsi dezlegare grabnică și deplină a tuturor nevoilor de primă instanță. Această plasă va avea concentrate la un loc toate organele esențiale: va fi o *miniatură de guvern*, condus de capul plășii și controlat de prefect. Așadar, capul județului va priveghea, nu atât comunele, cât mai ales organele din capul plășilor, căpătând astfel un rol superior celui de azi.

Județul trebuie să fie deci, mai mare, deoarece descentralizarea reală jos, presupune o concentrare de atenție sus, ceea ce reclamă personalități administrative cu însușiri deosebite, care nu se poate găsi tocmai ușor.

Plecând de la aceste temeuri, ținând socoteală de condițiile geografice, de căile de comunicație și de nevoile populației, după cum e despărțită prin munți, dealuri, ape etc., ținând seamă de considerații istorice, când ele nu atingeau nevoile economice și administrative, am dobândit 48 de județe – mai firesc rotunjite decât cele vechi. Lucrând astfel, am urmat și dorinței locuitorilor care au înaintat petiții și memorii, cerând înlăturarea hotarelor supărătoare.

3. Regiuni.

Nici o măsură de administrație: nici militară, nici administrativă, școlară, bisericească, judecătorească, sa-nitară, silvică etc., nu se mulțumește cu județul ca unitatea cea mai înaltă, ci a împărțit țara în *regiuni*, *circumscripții*, *eparhii*, *corpuri de armată*, *inspecții*, fără ca un minister să țină seama de celelalte.

Evident, aceasta e o pagubă, deoarece unele interese se suprapun, iar gruparea în regiuni deosebite îngreuiază și încurcă administrația.

De aceea, fără să ne gândim a ajunge la o uniformizare artificială, am văzut că grupând județele în regiuni mai întinse, rezultă următoarea împărțire, care corespunde cu corpurile de armată și ar putea sluji ca punct de plecare pentru o descentralizare de un grad superior județelor, potrivit cu nevoile economice, culturale și așteptata refacere a țării.

Mijlocul țării, cuprins în inelul munților, e regiunea I.

Clina munților spre Tisa și șesul Tisei se împarte în două regiuni aproape deopotrivă (II și III).

Valea Oltului de jos, pe amândouă malurile, cuprinde regiunea IV.

Regiunea V se întinde în bazinul Argeșului.

A VI regiune cuprinde toată Dunărea de jos (cu Siretul de jos și Dobrogea).

A VII și VIII își împart Moldova dintre Siret și Nistru în două mari ținuturi (aducând aminte Țara de sus și Țara de jos).

În sfârșit, a IX cuprinde valea Siretului până la Ceremuș, închizând astfel inelul.

În marginile unor astfel de ținuturi mai mari, populația fiecărui colț de țară ar putea avea o reală libertate de mișcare, rămânând numai chestiile mai generale ale Statului pe seama inițiativei guvernului central.

4. Executarea lucrărilor.

La executarea lucrărilor s-a folosit următorul material:

1. Statistici:

a) Anuarul statistic al României 1912;

b) Statistica austro-ungară, 1910;

c) Numărătoarea contribuabililor din Basarabia, 1920. Pentru aflarea numărului locuitorilor s-a înmulțit cu 5 cifra contribuabililor.

Nefiind probabil vreun spor de populație din cauza mării mortalități a anilor de război și molimă, în calcule s-au păstrat datele din 1912 și 1910.

2. Hărți:

a) Hărțile vechi din colecția sem. de geografie a Universității din București și Cluj. Hărțile fostelor județe¹⁹ din Transilvania.

3. Informațiile verbale sau scrise venite din țară prin intermediul localnicilor cu experiență administrativă (doctori, ingineri, revizori școlari) sau al prefecturilor.

Președintele comisiunii, S. MEHEDINȚI.

Membrii: A. Crăsnaru, Prof. V. Meruțiu, Colonel Linteș, Colonel A. Vasilescu, Al. Grigorescu.

Secretar, Vintilă Mihăilescu.

II. TABLOU²⁰

de numele populația și capitala noilor județe grupate pe regiuni (Populația după statistica din 1910 și 1912)

No.	Numele județului	Populația în mii		Capitala
		Județul	Orașul scos din calculul județului	
REGIUNEA I				
1	Hunedoara	281	-	Deva
2	Sibiu	220	33	Sibiu
3	Bârsei	255	41	Brașov
4	Oltul de Sus	252	-	Sereda Ciucului (Miercurea-Ciuc.)
5	Târnavele	244	-	Blaj
6	Alba	250	-	Alba-Iulia
7	Mureș	262	25	Târgul-Mureșului
Totaluri		1836	99	
Total regiune		1863		
REGIUNEA II				
8	Maramureș-Năsăud	384	-	Năsăud sau Bistrița
9	Dobâca	231	-	Dej
10	Cojocna	255	61	Cluj
11	Sătmar	274	34	Sătmar
12	Sălaj	268	-	Zălău sau Șimleu

¹⁹ Formulare greșită; corect, era vorba de fostele comitate de până la 1918.

²⁰ Proiect pentru o nouă împărțire a României în județe.....p. 5.

No.	Numele județului	Populația în mii		Capitala
		Județul	Orașul scos din calculul județului	
13.	Bihor	437	64	Oradea Mare
Totaluri		1.849	159	
Total regiune		1.998		
REGIUNEA III				
14.	Arad	394	63	Arad
15.	Timiș-Torontal	388	72	Timișoara
16.	Caraș-Severin	394	-	Lugoj
17.	Mehedinți	320	-	T. Severin
Totaluri		1.505	135	
Total regiune		1.640		
REGIUNEA IV				
18.	Gorj	255	-	T-Jiu
19.	Dolj	336	59	Craiova
20.	Oltul de Jos	368	-	Slatina
21.	Vâlcea	300	-	R. Vâlcea
22.	Argeș	335	-	Pitești
23.	Teleorman	312	-	Roșiori sau T. Măgurele
Totaluri		2.006	59	
Total regiune		2.065		
REGIUNEA V				
24.	Vlașca	259	-	Giurgiu sau Vide
25.	Dâmbovița	280	-	Târgoviște
26.	Prahova	403	-	Ploiești
27.	Ilfov	377	341	București
Totaluri		1.319	341	
Total regiune		1.660		
REGIUNEA VI				
28.	Ialomița	338	-	Călărași
29.	Constanța	306	-	Constanța
30.	Gurile Dunărei	311	-	Tulcea sau Izmail
31.	Brăila	250	-	Brăila
32.	Buzău	370	-	Băzău
33.	Putna	296	-	Focșani
34.	Covurlui	339	-	Galăț
Totaluri		2.210	-	
Total regiune		2.210		
REGIUNEA VII				
35.	Cetatea Albă	353	-	Cetatea Albă
36.	Tighina	343	-	Tighina sau Taraclin
37.	Bârlad	372	-	Vaslui
38.	Lăpușna	275	150	Chișinău
Totaluri		1.343	150	
Total regiune		1.493		
REGIUNEA VIII				
39.	Orhei	307	-	Orhei
40.	Iași	305	76	Iași
41.	Botoșani	334	-	Botoșani
42.	Hotin	447	-	Lipcani sau Hotin
Totaluri		1.864	76	
Total regiune		1.944		
REGIUNEA IX				
44.	Cernăuți	295	87	Cernăuți
45.	Rădăuți	325	-	Rădăuți
46.	Suceava	295	-	Suceava
47.	Bistriței	323	-	Piatra
48.	Bacău	307	-	Bacău
Totaluri		1.584	87	
Total regiune		1.635		

III. ALCĂTUIREA JUDEȚELOR²¹

REGIUNEA II

8. Județul Maramureș-Năsăud

Va fi alcătuit din:

1. Actualul județ Maramureș	200.000
2. Județul Bistrița-Năsăud, cu următoarele adaosuri:	
a) Actualul județ Bistrița-Năsăud	127.843
b) Plasa Beclean (județul Dobâca)	37.232
c) 23 sate din plășile Ormeniș și Teaca (județul Cojocna) până la o linie dusă pe la apus de Budateleac ²² , Visuia, sud de Uilac ²³ , Orosfaia, Ocna ²⁴ , Băița, răsărit de Uifalău ²⁵ , Login și Uila	19.431
Total	384.506

Capitala: *Năsăud* sau *Bistrița*.

2.

Onoratei Subprefecturi,

Bistrița

Din gazete am primit informațiuni că Direcțiunea teritoriilor alipită în Ministerul de Interne, a început pertractarea și studierea proiectului împărțirii noi a județelor României cu factori competenți și s-a îndreptat către prefecturi și subprefecturi, să-i exprime dezideratele. Cauza fiind de o importanță covârșitoare, dați-ne voie, ca în numele populațiunii săsești a județului nostru, să fie permis a ne da și noi părerea.

După proiectul elaborat județul Maramureș-Năsăud ar cuprinde următoarele părți:

Județul Maramureș și județul Bistrița-Năsăud în întregimea lor de astăzi plasa Beclean, din județul Solonoc-Dobâca și 23 de comune din plasa Teaca și Ormeniș.

Această împărțire însă nu corespunde nici intereselor locale, nici intereselor statului și anume, din următoarele motive:

Unirea județelor Maramureș și Bistrița-Năsăud ar îngreuna în mare măsură administrarea noului județ, ba poate, ar face-o cu totul imposibilă. O privire pe hartă ne arată că comunicațiunea cu comunele județului Maramureș este în mare grad anevoioasă. Pentru că înainte de toate, depărtările sunt foarte mari, mai departe, nu stau la dispoziție șosele sau căi ferate; o singură șosea, cu înconjur uriaș prin Rodna Veche, nu e în toate anotimpurile accesibilă călătoriei, iar calea ferată trece prin alte județe. Stările acestea și în viitor, abia se vor putea schimba în urma condițiilor geografice.

Pe lângă acestea, cheltuielile acestei administrații, în urma împrejurărilor sus amintite, ar fi extraordinar de mari, astfel încât populațiunea județului Maramureș, nu prea bine le-ar putea suporta și greutatea principale ar fi silit să le suporte județul nostru, o sarcină care, nu permanentă, nu ar fi în stare să suporte.

21 S-a extras doar situația pentru proiectatul județ Maramureș-Năsăud; „Proiect pentru o nouă împărțire a României în județe”, în „Buletinul Oficial al Ministerului de Interne”, Suplimentul nr. 2, București, 1921, pp. 3-9. Dezbaterile referitoare la acest proiect au atras și atenția presei locale. Preluând propunerea pentru noul județ, presa din Bistrița arăta că „țara întreagă va fi împărțită în 48 de județe. Ardealul cu părțile ungurene va forma 16 județe. Județului nostru i se vor alipi Maramureșul și plasa Beclean și o plasă din județul Cojocna”. Capitala județului, „deși Bistrița avea o poziție cam excentrică, iar Năsăudul, nici n-are clădiri potrivite, nici n-are unde să se dezvolte o capitală pentru un județ de 385.000 locuitori. Prin urmare – concluziona presa – n-ai de unde alege și rămânem în Bistrița”; apud. „Gazeta Bistriței”, Bistrița, anul I; nr. 9, 19 martie 1921, p. 3. Ulterior, această variantă a fost abandonată pentru aceea în care Maramureșul urma să rămână județ de sine stătător, iar județul proiectat, întregit cu plasele Beclean și Teaca, urma să poarte denumirea de Năsăud; *Ibidem*, nr. 11, 16 aprilie 1921, p. 2.

22 Budești.

23 Delureni.

24 Ocnița.

25 Uifalăul Românesc, Lunca.

Județul Maramureș ar fi mai bine să fie sine stătător, având 200.000 de locuitori, deci o populație suficientă ar fi, pentru a avea drept la existență, cu atât mai vârtos, fiind izolat cu munți înalți. Dacă aceasta nu ar fi posibil, s-ar putea cu mult mai mare ușurință și cale ar fi cu mult mai naturală, în ce privește comunicația, anexarea la județul Sătmar, Solnoc-Dobâca sau Zalău, decât la județul Bistrița-Năsăud, care ar deveni cu mult prea mare și deformat (384.000 locuitori), în cea mai mare parte, pământ muntos.

Dacă județul nostru ar fi să devie schimburile un județ nou, atunci ar fi plauzibil ca comunele din județul Reghinul Săsesc, Batoș, Dedra, Petelea și orașul Reghinul Săsesc însuși a-l anexa, mai departe, afară de plasa Tecii și a Becleanului, toată plasa Ormeniș, a cărui locuitori și așa, gravitează la Lechința, Bistrița și la calea ferată linia Mureș-Luduș-Bistrița.

Prin aceasta noul județ ar deveni un județ producător, prin ce, mai bine ar fi servit statul, dar ar fi și ușor de administrat, fiindcă dispune de mijloacele de comunicațiune, șosele și căi ferate de lipsă.

Ca capitala (sic!) județului ar fi să se ieie în prevedere Bistrița, ca centru de comunicațiune industrial și cultural, care totodată, este sediul autorităților militare și dispune de localitățile de serviciu necesare și de locuință a funcționarilor, care Năsăudului îi lipsesc. Afară de aceea, gravitează cea mai mare parte a județului aceasta (plasa Beșineu, Iad, Beclean, Ormeniș și Teaca) spre Bistrița. Pe baza celor mai sus expuse, dați-ne voie să facem propunerea ca noul comitat Bistrița-Năsăud să primească gravitala veche, care sunt semnate pe schița pregătită de noi, pe lângă ce ar fi încă de observat, că anexarea alternativă a plasei Ormeniș, nouă ne apare mai coresponzătoare, ca aceea a plasei Reghinul de Sus.

Pentru lămuriri mai detaliate asupra propunerilor noastre, stăm întotdeauna la dispoziție.

Schița hărții noului județ, alăturată.

Bistrița, la 10 martie 1921.

Comitetul Executiv Săsesc.

A.N.B.-N., fond *Prefectura județului Năsăud-prefect*, d. 172/1921, f. 78-79.

3.

Ad. nr. 1.303/1921

Obiect: Noua împărțire a României în județe.

În chestiunea de mai sus menționată, am adresat domnilor prim-pretori și D-lui. primar a orașului scrisoarea de mai jos.

Fiind această chestiune de mare însemnătate, vă rog ca, cu (sic!) concursul membrilor români a Comitetului Cercului Cultural și a altor intelectuali să bineveniți a studia chestiunea și a face propuneri concrete motivate.

Bistrița, la 12 martie 1921.

Subprefect.

Domnul ministru de Interne a comunicat atât d-lui. Prefect cât și subprefecturii, proiectul pentru o nouă împărțire a României în județe.

În înțelesul acestui proiect județul nostru va purta numele: Județul Maramureș-Năsăud și va fi alcătuit din:

1. Actualul județ Maramureș,	200.000;
2. Județul Bistrița-Năsăud, cu următoarele adaosuri:	
a) actualul județ Bistrița-Năsăud,	127.843;
b) plasa Beclean, (jud. Doboca)	37.232;
c) 23 sate din plășile Ormeniș și Teaca (județul Cojocna), până la o linie dusă pe la apus, la Budatelec, Visuia, sud de Uilac, Orosfaia, Ocna, Băița, răsărit de Uifalău ²⁶ , Login și Uila	19.431;
Total:	384.506 locuitori.

Capitala Năsăud sau Bistrița.

În coînțelegere cu domnul prefect vă rugăm ca, cu (sic!) concursul intelectualilor din plasa D-voastră, nu-maidecât să binevoiți a studia această chestiune, din următoarele puncte de vedere:

Al circulațiunii obișnuite a locuitorilor și intereselor economice, care comune nu au fost tăiate de centrele în raza de atracție a căruia se aflau?

²⁶ Lunca.

Ce împărțire a județului proiectat în plăși o socotiți mai acomodată pentru satisfacerea intereselor locuitorilor și ale administrației?

În baza studiului binevoiti deci, a ne face propuneri concrete și motivate cu privire la:

1. Alcătuirea județului proiectat;
2. Capitala județului;
3. Împărțirea județului în plăși și sediul plășii.

Cauza e urgentă și ponderoasă²⁷.

Vă rog numaidecât a studia chestiunea și în timp de 6 zile a-mi trimite propunerile D-voastră motivate.

Bistrița, la 12 martie 1921.

Dr. Dionisiu Login, avocat; Macedon Linul, dir. Școlii Medii; Grigore Toma, prof. Școala Medie; Aurel Pop, prof.; Dumitru Achim, subdirector financiar; Dr. Iuliu Chitul, medic primar județean; Dionsie Vaida, protopop; Ionică Groza, preot; Ioan Petrinjel, preot; Ioan Lolici, prof.; Adam Cucu, ing.; Avram, ing.; Ioan Ianco, cons. agr.; Ioan Lemeny, preot în Șintereag; Nechita Buia, preot în Nețeni; Sever Groze, preot în Herina; Emil Butuza, preot în Șomfalău²⁸; Teodor Oltean, preot în Ardan; Simion Negrea, preot în Ruștior; Emanoil Pioraș, prof. de religie; Vasile Blauny, of. silv.; Irimie Kari, manipulant; Mihail Philippi, prim-pretort onor.; Dr. Oskar Wagner, pretor; Pavel Molnar, of. de plasă; Grigore Pușcaș, secr. finant.; Dimitrie Rebreanu, con. de cont.; Grigore Ruja, secr. finant.; Nic. Anca, funct. finant.; Gavril Mureșan, secret. finant.; Teodor Fodor, funct. finant.; Vasile Weiss, funct. finant.; Dr. Alsner, Dir. Silv.; Grigore Ilieșiu, ins. șef poștă; Dr. T. Moldovan, procuror; Emil Bozac, jud. procuror; Gavril Hordoan, subreviz; Fridrich Krauss, subreviz; Maxim Buia, înv. detașat; Carol Huttira; Wagner; Emil Pauletto; Ioan Popovici, șef de birou; Grigore Onoae, not. jud; Nyilas, oficiant; Preda, oficiant; Dr. Niculae Pop, pres. de trib.; Iuliu Wermeser dir. de birou; Dr. Emil Rebreanu, șef de poliție; Dr. Emil Bude, jud. la trib.; Longin Bucur, prof.; Vasile Bocsa, cons. cont.; Grigore Pletosu, protopop; Dr. Vlaicu Iuliu; T. Mureșan.

Ibidem, f. 45-47.

4.

Mult Onoratei Subprefecturi,

Bistrița

În legătură cu scriptul nostru din 10 martie a.c., avem onoarea a înainta în numele populațiunii săsești a acestui județ, cu privire la împărțirea în plăși a județului Bistrița-Năsăud, propuse de noi, propunerile de mai jos:

Observăm că la împărțirea propusă de noi, am luat în considerațiune rapoartele topografice, relațiunile industriale, culturale și de comunicație și numai întrucât, au fost fără periclitarea acestora, și cele naționale. Așteptăm de sine, se înțelege, ca reprezentanții populațiunii săsești vor fi asemenea, convocați al consfătuirea prealabilă a acestei chestiuni, ce, în înțelesul ord. Minis., va avea loc; la consfătuirea aceasta vom servi drept motivare a proiectului nostru cu date și deslușiri mai amănunțite. Recercăm și anexarea scriptelor noastre, împreună cu schița la propunerea ce se va înainta guvernului.

Propunem următoarea împărțire în plăși:

I. Cu considerare la înțelesul hotărârilor din Alba-Iulia, care recunosc diferitelor națiuni dreptul autoadministrării, vrem încorporarea următoarelor comune:

1. La plasa Bistrița, cu sediul în Bistrița: Ghinda, Dorolea, Aldorf²⁹, Iad³⁰, Pantic³¹, Dumitra Mare, Capan, Târpiu, Sigmir, Cușma, Uifalăul de Sus³², Petriș, Orhei, Dumitrița, Jelna, Budacul Săsesc³³, Monor, Bileag³⁴,

27 Importantă.

28 Sărata.

29 Unirea.

30 Livezile.

31 Slătinița.

32 Satu-Nou. Unele denumiri pot fi tributare modului în care au fost receptate în mentalul colectiv înainte de 1918; de ex. Șieul Maghiar, de fapt, Șieul. Pentru împărțirea administrativă și denumirea localităților din Transilvania în anul 1921, vezi *Împărțirea administrativă a teritoriilor alipite pe județe, plăși, voloste, notariate și comune*, București, 1921; C. Martinovici, N. Istrati, *Dicționarul Transilvaniei, Banatului și celorlalte ținuturi alipite*, Cluj, 1921.

33 Budacul de Jos.

34 Domnești.

Șieul Mare³⁵, Beșineu³⁶, Șieul Maghiar³⁷, Crainimăt, Arcalia, Chiraleș, Sâniacob, Uifalăul de Jos³⁸, Moruț, Lechința, Vermeș, Sângeorzul Săsesc³⁹, Tonciu, Dipșa, Ferihaz⁴⁰.

2. Încorporarea la plasa Reghin, cu sediul în Reghinul Săsesc, a următoarelor comune: Iuda Mare⁴¹, Teaca, Posmuș, Uila, Logic, Batoș, Seplac, Dedrad, Idieciul de Sus și de Jos, Petelea.

3. Orașul Bistrița.

4. Orașul Reghinul Săsesc.

La caz, că s-ar accepta această propunere și avem deziderate speciale cu privire la celelalte comune.

La caz, că n-ar fi posibilă decât numai o limitare teritorială, pe care noi o ținem de nejustificată, față de propunerea I, facem următoarele două propuneri alternative:

II. 1. Plasa Rodna Veche, în extensiunea de acum, însă cu sediul Sângeorzul Românesc.

2. Plasa Năsăud, în extensiunea ei de acum, la care se adaugă comunele Borșa, Moisei, Săcel, din județul Maramureș, cu sediul în Năsăud.

3. Plasa Beclean, cu excluderea comunelor Șieul Maghiar, Chiraleș, Arcalia, Țigău și Sâniacob, însă cu adăugirea comunelor Tonciu și Bidiu, Brașfalăul de Sus⁴² și de Jos⁴³ și Caila. Sediul, Beclean.

4. Plasa Iad, cu extensiunea ei de acum, însă cu excluderea comunelor Brașfalăul de Sus și de Jos, și Caila, sediul, Bistrița.

5. Plasa Beșineu, în aclude și extensiune, cu omiterea comunelor Șieut, Gledin, Monor, Șieul Mare, Ruștior, Sebeșul de Sus⁴⁴, Friș⁴⁵, Ardan, Șoimuș, cu întregirea comunelor Uifalăul Săsesc⁴⁶, Matei, Moruț, Șieul Maghiar, Arcalia, Chiraleș și Sâniacob. Sediul, Bistrița.

6. Plasa Batoș, cu comunele Posmuș, Iuda Mare, Pintic, Uila, Teaca, Logic, Batoș, Seplac, Dedrad, Șieut, Gledin, Monor, Șieul Mare, Ruștior, Sebișul de Sus⁴⁷, Friș, Ardan, Șoimuș, Săcelul de Munte, Ieciu Niemis⁴⁸, Idieciul de Sus și de Jos, Totfalu⁴⁹ și Reghinul Maghiar⁵⁰, Biret⁵¹ cu Csomafaja⁵² și Petelea, cu sediul în Teaca sau Reghinul Săsesc, circa 32.000 locuitori.

7. Plasa Milașul Mare, compusă din comunele plășii Ormeniș și din comunele Budurleni, Brașfalău⁵³, Archiud, Stupini, Ocna, Uifalău, Baita⁵⁴, Hrastaș⁵⁵, Cosma, Sântu, Socol, Filipișul Mic, Tonciu, Fărăgău, sediul Milașul Mare sau Ocna.

8. Orașul Bistrița.

9. Orașul Reghinul Săsesc.

III. La caz că (sic!) crearea județului se intenționează contra, așteptăm, în sensul proiectului guvernului, în orice caz însă, cu omiterea județului Maramureș, fiindcă nimeni care cunoaște împrejurările, nu poate fi pentru unirea județului cu județul nostru, facem următoarea propunere pentru împărțirea în plăși:

35 Șieu.

36 Viișoara.

37 Șieu-Măgheruș.

38 Corvinești.

39 Sângeorzul Nou.

40 Albești-Bistriței.

41 Viile Tecii.

42 Blăjenii de Sus.

43 Blăjenii de Jos.

44 Sebiș.

45 Lunca, pe valea Șieului.

46 Corvinești.

47 Sebiș.

48 Brâncovenești.

49 Vale, în apropiere de Urmeniș.

50 Sau Reghinul de Sus.

51 Beica de Jos.

52 Ciumăfaia.

53 Brăteni.

54 Băița.

55 Harasteș, Frunzeni.

1. Plasa Rodna Veche, în extensiunea ei actuală.
 2. Plasa Năsăud, în extensiunea ei actuală.
 3. Plasa Iad, în extensiunea ei actuală, fără Brașfalăul de Sus și Jos și Caila.
 4. Plasa Beclean, cu omiterea comunelor Șieul Maghiar, Arcalia, Chiraleș, Țigău și Sâniacob, însă cu comunele Brașfalăul de Jos și de Sus și Caila.
 5. Plasa Beșineu, în forma actuală, cu omiterea comunelor Sebeșul de Sus, Ruștior, Șieut, Gledin și Monor, cu întregirea comunelor Șieul Maghiar, Arcalia, Chiraleș, Țigău și Sâniacob, din plasa Beclean.
 6. Plasa Teaca, cu comunele plasei Ormeniș adause județului nostru, conform proiectului guvernului și cu cele 5 comune din plasa Beșineu, omise sub pct. 5 și în orice caz, cu comunele Batoș, Seplac și Dedrad din plasa Teaca, care ar fi de asemenea, de adaos județului Bistrița-Năsăud.
- Bistrița, la 14 martie 1921.
Comitetul Executiv Săsesc.
Ibidem, f. 75-77.

5.

De la pretura plasei Beșineu

Obiect: Noua împărțire a României în județe.

D-lui subprefect!

În cauza de sus îmi iau voie a face următoarele propuneri:

În ceea ce privește punctul 1, *adică alcătuirea județului proiectat*, în coînțelegere cu intelectualii conducători din plasă suntem de părere, ca județul Maramureșului n-ar fi cu cale a se anexa la acest județ, din cauza circulației și mai vârtos, din cauze administrative, fiind teritoriul din chestie îndepărtat așa, încât o administrație regulată și promptă e imposibilă. Azi sunt toate ordonanțele de o natură urgentă, mai ales cele militare și dacă privim harta, apar distanțe colosale între diferitele centre ale comitatului nou proiectat.

Cu privire la al doilea punct, la capitala județului, suntem de părere, ca să rămână și pe mai departe Bistrița și aceasta, din cauze economice. Toată viața industrială, financiară, tot comerțul și ramurile de meserii se află concentrate în acest centru secular, unde Valea Bârgăului, Șieului, a Budacului etc., își află toate necesitățile de trai. Afară de această cauză economică, este de gravitate motivul politic. În caz, când s-ar face din Năsăud capitala, în Bistrița, care este acum în progres spre românizare, ar stagna această tendință, din motivul că toți officianții județeni s-ar muta în Năsăud, rămânând aici aceia ai consiliului orașenesc, care sunt în majoritate sași și astfel, acest centru economic, unde toți românii de pe văile amintite vin barem o dată pe săptămână în dânsul, ar fi *pentru provincia românească un focalar nu de cultură, administrație și viață românească*, ci ar deveni un centru sec în toate privințele, fără viață și fără imbold spre susținerea simțului și a conștiinței naționale; până când, Năsăudul, nu-i leagă în nici o privință, acolo ar alerga numai în cauze oficioase și de natură judiciară.

Referitor la al 3-lea punct propunem, ca plasa Beșineului să rămână în întregime așa cum este, cu sediul în Bistrița, tot din considerațiunile mai sus menționate. Foarte potrivit s-ar putea anexa comunele românești din plasa Becleanului, situate la periferia plasei mele și depărtate de Bistrița, numai 10-15 km.

Aceste comune ar fi Arcalia, Măgheruș, Chintelnic, Cristur, Șirioara, Țagu și Sâniacob, care sunt foarte depărtate de centrul lor actual, de Beclean și sunt aproape de Bistrița și ar forma plasa mea, în cazul acesta, un compact până la Lechința. Afară de aceea, plasa Becleanului are acum peste 40 de comune și, în caz d de anexarea comunelor sus numite la plasa noastră, ar cădea în ambele plase numărul comunelor cam în mod egal.

Aceasta, din considerații geografice, însă cu anexarea acestor comune românești, s-ar înmulți foarte mult populația română din plasă, față de aceea săsească, ceea ce, din punct de vedere politic și electoral, ar fi un favor și ar trebui să se țină cont de aceasta și la împărțirea cercurilor electorale. Mai adaug, că sediul nu ar fi potrivit nici în Lechința, cu privire la îndepărtarea aceea mare a Văii Șieului, iar tot așa, nici în Șieul Mare, pentru îndepărtarea comunelor de la țară. Iar ca să se taie plasa în două părți, ar însemna a spori plasele și funcționarii, ceea ce nu poate fi scopul statului.

Bistrița, la 15 martie 1921.

Șimon, prim-pretor.

Ibidem, f. 80-81.

6.

Subprefectura,

Bistrița

Referitor la ord. de sub nr. 1.303/1921, am onoare a face următoarele propuneri:

Noua împărțire a României în județe, conform propunerii respective proiectului comisiei pentru arondarea județelor, o aflăm de bună.

Propun ca capitală (sic!) județului Maramureș-Năsăud, Năsăudul, ceea ce o motivez cu următoarele:

I. Din punct de vedere geografic:

Năsăudul este așezat tocmai în centrul noului județ, în Valea Someșului, care cuprinde în sine plasele Rodna Veche, Năsăud și Beclean, și afară de aceea, e tocmai la întâlnirea celor mai principale linii de comunicație, care leagă, pe de o parte, Ardealul cu Bucovina, Moldova, Basarabia, Polonia și Rusia; iar pe de altă parte, cu Maramureșul și Cehoslovacia, această situație atât de favorabilă geografică, î-l indică ca singurul loc potrivit de a fi capitala județului nou.

Și până acum, înainte de a fi fost vorba de legarea Maramureșului cu Ardealul, o bună parte a județului Maramureș – plasa Izei și a Vișeuului – aveau nemijlocit și viu contact cu Năsăudul. După edificarea liniei ferate care e menită a lega Maramureșul cu părțile ardelenice, aceste legături vor fi și mai strânse și credem, că întreaga populație a Maramureșului, după ce se va convinge că nu poate să aibă capitala în Maramureș, mai bucuros se va împăca să aibă de capitală Năsăudul românesc, mai apropiat decât Bistrița săsească, situată la punctul extrem sud-estic al noului județ.

Tot în urma acestei poziții geografice este indicat și din punct de vedere strategic-militar.

2. Năsăudul are și un titlu de drept istoric de a fi capitală de județ, căci 112 ani a fost centrul istoricului district al Năsăudului, până la anul 1876, când ungurii, din motive politice, au anexat acest district la ținutul Bistriței, pentru ca, uniți cu sașii, să poată contrabalansa influența elementului românesc în afacerile județului.

Dar mai presus de toate, Năsăudul este cel mai românesc centru dintre toate localitățile noului județ Maramureș-Năsăud, care ajungând capitala județului, cu cultura-i veche, românească, va putea să săvârșească o operă meritată de naționalizare.

Din toate acestea rezultă că, cel mai potrivit sediu a județului poate să fie numai Năsăudul.

Împărțirea noului județ în plăși, propun a se lăsa deocamdată toate plășile așa cum sunt acum, ca să nu fie nemulțumiri din partea locuitorilor.

Năsăud, la 16 martie 1921.

Ceica, prim-pretor.

Ibidem, f. 85-86.

7.

Domnule subprefect!

Referitor la cercetarea cu nr. 1.303/1921 în cauza împărțirii nouă a României în județe, cu toată stima Vă comunic observările următoare:

1. Anexarea Marmăției la județul nostru nu e practică, ivindu-se greutăți de executare și anume: județul nostru e legat cu Maramureșul cu o singură șosea peste Carpați, care iarna, de multe ori, e astupată cu zăpadă. Depărtarea Sighetului de la Bistrița e circa 145 km., de la Năsăud, 120 km. și așa, administrația va fi grea.

2. Anexarea plasei Beclean și 23 comune din plasele Teaca și Urmeniș e o idee foarte bună și practică. Cu repararea șoselei Nimigea Ungurească⁵⁶-Mintiu-Cepan⁵⁷, ori Tăure-Tărpiu, cele mai îndepărtate comune din nordul plasei Beclean ar avea comunicație directă cu Bistrița.

3. Sediul județului necondiționat poate fi numai Bistrița. Abstrăgând de la aceea că în Năsăud e imposibilă încartiruirea birourilor și amplexațiilor, $\frac{3}{4}$ din județ gravitează la Bistrița, care trebuie să devină un centru cultural, economic și comercial.

4. Împărțirea practică a plaselor e de mare importanță. Praxa zilnică a dovedit că în starea de azi numai cu plase mici se poate susține administrația.

⁵⁶ Nimigea de Jos.

⁵⁷ Cepari.

În general, conducătorii vechi ai comunelor s-au schimbat. La schimbare, în alegeri, peste tot a expirat validitatea unui curent social, care gravitează către dezordine și care nu se poate considera de element de toată încrederea.

Osia administrațiunii comunale – notarul cel vechi – a dispărut și a fost înlocuit cu elemente noi, dintre care cei mai mulți nu au avut praxa administrativă și, necunoscând legile în afaceri, e nesigur, de popor e torturat și comite erori în detrimentul serviciului și al poporului.

Fiind plasa mică, administratorul plasei va fi în stare adeseori a controla administrația comunală, va instrui pe cei neexperți, va sana⁵⁸ neajunsurile ivite și va da o directivă sănătoasă curentelor sociale esperiate⁵⁹ de popor. Sediul plaselor trebuie descentralizate și situate în centre externe. Afară de Maramureș propun ca sediile de plasă:

1. Orașul Bistrița, pentru comunele din jurul ei.

2. Năsăud; 3. Rodna-Veche; 4. Borgo Prund; 5. Lechința; 6. Teaca; 7. Beclean; 8. Spermezeu ori Chiuza.

După fixarea centrelor de plasă va fi consult dacă de la comunele interesate se va cere părerea, că acela la care plasă voiesc a se ținea și, din care motive?

Cu organizația administrației trebuie să se țină în vedere și interesele statului din punct de vedere cultural, social și economic, care, paralel cu o administrație bună, vor forma baza unui stat puternic!

Borgo Prund, la 17 martie 1921.

Victor Varna, președintele Reuniunii secretarilor com.

Ibidem, f. 62-63.

8.

Primăria orașului Bistrița

Către Subprefectura, loco.

Luând în considerare scurtul timp, este absolut exclus, de a urmări chestiunea împărțirii noi a județelor cu acea temeinicie, care se cuvine acestei chestiuni atât de importante, fiecărei părți a țării și deci, țării întregi.

Pentru a preîntâmpina însă reproșul că n-am fi întrebuițat termenul scurt de 6 zile aprobat spre pronunțare în chestiunea aceasta, dorim să satorim cel puțin temeinic punctul nostru de vedere, în considerarea dezvoltării orașului nostru și împrejurimea acestuia, precum și a întregii părți nord/estice a întregii țări.

Hotare județene noi

Ad. 1. Pentru mai departe dezvoltare a județului nostru și împrejurimii acestuia, o considerăm ca o mare nenorocire, dacă acesta va fi unit cu județul Maramureș.

a) Județul Bistrița-Năsăud e sărac, dacă acesta va fi unit cu un județ și mai sărac, se prăpădesc ambele. Aceasta nu este nici în interesul celor două județe, nici în interesul regatului.

b) Județul Bistrița-Năsăud e despărțit de județul Maramureș de marele, înaltul lanț al munților Lugoș⁶⁰ și Rodna. Numai două șosele anevoioase de munți leagă județele pe la Telciu și Lugosfalva⁶¹, care adesea nu pot fi întrebuițate pentru comunicațiuni, luni de zile. O cale de comunicațiune lipsește cu desăvârșire. Această lipsă de posibilitate de comunicațiune exclude nu numai orice administrație regulată, ci și dezvoltarea oricărei vieți economice.

Părerea noastră referitoare la mărirea județului e următoarea:

Județul Bistrița-Năsăud este a se mări spre sud-vest și anume, din județul Solnoc-Doboca, cu plasa Beclean, din județul Cojocna, cu plasa Teaca și Urmeniș, din județul Mureș-Turda, cu plășile Reghinul Superior, Reghinul Inferior și orașul Reghinul Săsesc (Mezőhei), care iarăși va profita de avantaje din industria progresată a orașului Bistrița.

Prin acest nou județ mărit duce calea ferată Maros-Luduș și mai multe șosele ale statului, totdeauna în bună stare, deci posibilitatea de comunicațiune e asigurată în orice direcție. Unirea județului Maramureș, atât

58 Elimina.

59 Experimentate.

60 Zona localității Cărlibaba.

61 Cărlibaba.

relativ la poziție cât și la posibilitatea de comunicațiune, ar fi mult mai favorabilă cu județul Solnoc-Doboca sau Satu-Mare.

Determinarea capitalei

Ad. 2. Ca capitală (sic!), după părerea noastră, poate veni în considerare numai orașul Bistrița. Aici se află toate clădirile pentru tribunal, silvicultură, Direcțiunea Financiară, prefectură, locuințe, cazarme pentru funcționari etc.

A ridica aceste clădiri din nou, fie pe spesele județului sau ale statului, ar ruina județul respectiv, ar face imposibilă orice întreprindere de lucrări grandioase pe un șir de ani. Investițiunile pentru clădirile acestea ar ridica extraordinar birurile populației și ar duce chiriile plătite de funcționari în Năsăud, al o înălțime fabuloasă.

Împărțirea plășilor și a centrelor de plasă

Ad. 3. Referitor la formarea plășilor și centrelor de plasă, stăm din principiu, pe punctul de vedere, de a mărgini plășile, cu considerarea naționalităților din județ și a muta centrul, neapărat necesar la separarea plășilor după naționalități; administrația generală se poate potrivi locuitorilor separați. Deci sediile oficiilor vor fi mutate în centrele plășilor separate, populația plășilor nu e forțată de a jertfi cu drumurile, încolo și înapoi, pentru fiecare călătorie oficioasă, fiecare medic, boli, medicamente etc., zile întregi, care acum, cu mult mai micile plășile ale acestui județ e necesară, deoarece prim-pretorul, medicul, farmacistul, tribunalul, nu-și au sediile în centrul plasei pentru multe plăși, ci în capitala depărtată a județului.

Bistrița, la 19 martie 1921. Sanchen, m.p., primar.

Ibidem, f. 71-72.

9.

Proces-verbal

Suscept în Bistrița la 19 martie 1921, la pretura plășii Iad.

Fiind de față:

Subsemnații reprezentanți a comunelor și anume: Tănase Frühm, secretar, Tănase Frühm, primar, Pietriș; Wilhelm Höhr, secretar, Ioan Gottschick, primar și Mihail Wolf, primar, Uifalăul de Sus; Jelna, Iuliu Wagner, secretar, Georg sculler, primar, Orhei; Martin Zikeli, popa Georg Hendel, primar; Ghinda, Ioan Gross, primar; Dumitrița, Georg Stierl, secretar, Mihail Böhm, primar; Ragla, Simion Mărginean, primar; Budacu Român, Mihail Turcu; Dumitra Mare, Gustav Zikeli, secretar, Georg Brechner, Johann Linnerth, jurat; Aldorf, Adolf Wagner, popă, Ioan Nussbächer, subprimar; Pintic, Mihail Daichent, primar, Hans Teutsch, învățător; Tărpui, Michael Teutsch, secretar, Tartler Mathias, primar; Schönbirk⁶², Ioan Schuster, primar; Dorolea, Arthur Czet, secretar, Ioan Nasveter, primar; Brașfalăul de Jos, Gavril Puica, secretar, Vasile Chiffa, primar; Brașfalăul de Sus, Ioan Stratulat, subprimar; Caila, Simion Boha, subprimar. Prim-pretorul ca președinte, deschide ședința și comunică că scopul ședinței prezente e: noua împărțire a județului și plășilor.

După sfătuire intensivă, referitor la compunerea noului județ se aduce următoarea propunere:

I. Proiectul referitor la unirea județului Maramureș cu Bistrița-Năsăud e, pentru județul nostru, din punct de vedere geografic, economic, cultural și social, nefavorabilă, și anume, din următoarele motive: județul Maramureș e situat în loc foarte îndepărtat și despărțit de un șir mare de munți de către județul nostru, de unde nu sunt drumuri corespunzătoare spre județul nostru., tot asemenea, nici legături telegrafice, telefonice și de tren. Din punct de vedere economic, a gravitat județul nostru nici odată spre Maramureș, din punct de vedere social și cultural, n-am avut niciodată legături cu Maramureșul. La caz că ar duce lipsă cu sine completarea județului nostru, am dori ca aceasta să se efectuească spre partea sudică a județului, Cojocna, Târgu-Mureș, până la Reghinul Săsesc, deoarece aceste părți, ne stau, din punct de vedere geografic, economic, cu mult mai aproape, ca Maramureșul.

II. Ca capitală (sic!) propunem și pe mai departe orașul Bistrița, care formează pentru întreg județul un centru, în toată privința, cu excepția plasei Năsăud, eventual: Bistrița dispune de localitățile recerute, are ca-

62 Sigmir.

zărmi, instituții culturale, fără de care nici nu se poate închipui capitala. Năsăudul, în contră, nu dispune de atari edificii și așa, nici nu s-ar putea plasa oficianți și militarii cei mulți. În privința aprovizionării, încă s-ar ivi piedici, fiindcă plasa Năsăudului e cercetată numai de puține comune învecinate. Năsăudul nu posedă instituțiile necesare, cum sunt apeductul, electric, care se află la Bistrița.

III. Adunarea dorește mai departe și menținerea plasei prezente, Iad; caz ce s-ar afla de lipsă, e eventuala completare a acesteia, că fie anexate comunele învecinate din plasa Beșineu. Înființarea unei noi plăși a Borgoului ar fi fără scop și de prisos, pentru că înființarea unei atari plăși în Borgou, ar cauza județului speze economice care, nici de cum nu ar fi în raport cu favorul afirmat (de comunele Borgoului). Borgo Prund nu dispune de localitățile recerute. Populația Borgoului se află zilnic în Bistrița, având drumuri bune, corespunzătoare, la dispoziție fiind și valea Borgoului, aproape de Bistrița, de unde își acoperă cele trebuincioase; în total, legătura trenului încă e favorabilă pentru dâșșii, așa că, atât afacerile comerciale, cât și cele oficioase, și le pot foarte ușor regula⁶³.

Ibidem, f. 87-88.

10.

Mult Onorate Domnule Prefect!

În urma dispunerii Înaltului Ministru de Interne pentru o nouă arondare a județelor din România și ca urmare, și o nouă arondare a plaselor din județe:

Subsemnații intelectuali din cele opt comune din Valea Bârgăului ne luăm voia de a ne îndrepta către D-voastră, d-le. Prefect, precum și către on. Comisie de anchetă – ce credem că se va institui în acest scop – cu o rugare, care sperăm, ca la timpul său, va fi luată în dreaptă cumpănire și considerare în ceea ce privește arondarea județului, capitala aceluia, precum și împărțirea plaselor și servirea intereselor culturale.

Dorința noastră, precum și a întregii populațiuni din această vale, în conglăsuire cu obștea tuturor cetățenilor de bine din întreaga Românie Mare, nu poate fi alta, decât consolidarea cât mai grabnică și temeinică a statului pe toate terenurile și de aici, bunăstarea și înflorirea lui.

Pentru ca, consolidarea statului să urmeze cât mai grabnic, se poftesc: ca pe lângă munca zorită și dezinteresată a celor chemați de a-l conduce și a celor puși de a-l servi, să fie așa aranjat, încât cu ușurință să se poată apăra interesele politice, precum și sprijini doleanțele economice și culturale ale cetățenilor.

Ca aceasta să se poată face mai cu înlesnire, la arondarea județelor și a plaselor, să se aibă în vedere situația topografică, mijloacele de comunicațiune, centrele de industrie și comerț și așezămintele culturale și, întrucât, unele sau altele nu sunt suficiente sau chiar lipsesc, de urgență să se creeze.

În interesul statului nostru român, ca stat național este, ca județele și plasele – încât numai e cu puțință – să fi astfel arondate, ca în acelea, elementul român să aibă preponderență. Și aceasta, nu din punct de vedere șovinistic, fără ca, o trebuință de stat pentru înfrânarea acelora, care până mai ieri, erau privilegiați, iar astăzi nutresc tendințe iredentiste. Iar capitalele județelor și a paselor să fie așa alese, ca acelea să servească ca redute de întărire a elementului românesc, ca centre economice, industriale și comerciale și ca tot atâtea juculare de cultură națională.

Ca o urmare a celor mai sus expuse, dorim ca, anexându-se județului nostru județul Maramureș, capitala județului să fie orașul Bistrița. Aici se află Casa județeană, destul de spațioasă pentru amplasarea birourilor. Amploaiații județeni mai ușor își vor putea afla locuințe și întrucât, nu ar fi îndeajuns, mai curând și cu mai puține cheltuieli se pot edifica, având tot materialul nou la îndemână, decât ori unde, în alt loc.

Apoi, și orașul posedă intravilane îndeajuns și potrivite pentru edificare, cum este strada Principesa Elena⁶⁴, strada Regina Maria⁶⁵ și întreg ritul de la capătul acestei străzi și lângă terenul de patinat. E oraș cu industrie și comerț – astăzi încă în mâini străine – dar cu timpul, prin munca cinstită și sânguință, s-ar putea naționaliza. Are apeduct, are lumină electrică, care pentru o capitală, chiar și numai de județ, sunt de mare îndemână.

63 Urmează 32 se semnături a funcționarilor administrativi.

64 Gării.

65 Dornei ; pentru detalii, vezi Adrian Onofreiu, *Orașul Bistrița-habitat și toponimie*, în „Anuarul Institutului de Istorie Cluj-Napoca”, Cluj-Napoca, XXXIV, 1995, pp. 295–322.

După ce Bistrița e singurul centru comercial și industrial mai de valoare din această, parte a țării, precum, întrucât tot așa, și pe venitor, obștea din întreg județul, ba, și mai de departe, tot aici va veni și în venitor ca să-și acopere trebuințele și ar un mare păcat ca, astăzi, când ni se dă fi modru⁶⁶, ca cu (sic!) ușurință, să pregătim calea de cucerire a acestui oraș pentru noi, să-l lăsăm tot altora.

Fiind Bistrița capitala județului, ca și din punct de vedere cultural, să servească ca un for de atracție pentru elementul românesc, cerem ca în Bistrița să se deschidă un liceu românesc de stat. În edificiul în care astăzi se află școala elementară de stat și cea civilă de fete, fără nici o greutate s-ar putea plasa, iar școlile numite, se pot strămuta în alt loc.

Mult On. D-le. Prefect! Cele opt comune din Valea numită a Bârgăului posedă o populație aproape de 15.000 de suflete – abstrăgând de câteva sute de străini - toți români curați. Comunele sunt toate legate unele de altele. Comuna Borgo Prund e centrul acestor comune, având târg de săptămână și 2 târguri de țară. Are o școală de stat urbană, deocamdată, cu 6 puteri didactice. E nădejde că, dezvoltându-și industria de lemne, va deveni un centru industrial însemnat.

În trecut, până la anul 1886, a avut judecătorie de ocol și a fost centrul plasei Bârgăului. A fost o mare îndemână pentru centru. Populația acestui ținut, când avea deregătoriile cele mai de urgență trebuință, în sânul său. Era câști de timp și bănesc, ca să-și poată isprăvi durerile ce le avea pe la pretură și pe la judecătoria de ocol, acasă, ori în depărtare numai de câțiva kilometri și să nu alerge la depărtare de 24-30 km., până al Bistrița, pierzând zile frumoase de lucru și bani scumpi.

Având deci în vedere situația compactă a acestor comune și mulțimea locuitorilor, având în vedere câștigul economic și financiar al acestui ținut, prin cruțarea de timp și bani. Având în vedere ridicarea comunei Borgo Prund la un centru intelectual și cultural, acre apoi, să aibă o înrâurire binefăcătoare asupra tuturor comunelor din această vale.

Ne rugăm de M. On. Dn. Prefect ca, cu ocaziunea arondării plaselor din județ, să binevoiască a stăruii ca să reactiveze plasa Bârgăului, cu sediul în comuna Borgo Prund.

Întrucât cele opt comune din această vale ar fi prea puține pentru formarea unei plase, se pot anexa la acestea și comunele Dorolea, Cușma, Iad, Ilva Mică, Leș și Coșna.

Edificiu pentru amplasarea birourilor este. Quartire bune pentru amplotiați se pot căpăta. Cu timpul, ivindu-se trebuința de a se edifica din nou, terenul este la îndemână chiar lângă casa comunală, fiind proprietatea tuturor comunelor din Valea Bârgăului.

Îndeplinindu-se această cerere a noastră, s-ar satisface unei arzânde trebuințe a acestei văi.

Valea Borgoului, la 20 martie 1921⁶⁷.

Ibidem, f. 67-69.

11.

Domnule Prefect!

Din prilejul noii arondări administrative a țării, Vă rugăm respectuos să binevoiți a interveni la Domnul Ministru de Interne ca, comuna (sic!) Sângeorzul Român⁶⁸ să se declare de sediul plasei Rodna veche.

Aceasta o cerem în baza următoarelor motive:

1. Comuna Sângeorzul Român e comună centrală, fiind în mijlocul plasei Rodna Veche, pe când Rodna Veche e la periferia plășii.

2. E o comună mare, cu populație compactă română și întrunește toate condițiile de dezvoltare, fiind așezată în Valea Someșului, unde această vale formează o largă căldare, împrejmuită de dealuri și coline romantice.

3. Pe timpul absolutismului această comună purta numele de opid și era sediu de plasă și numai mai târziu, au strămutat ungerii sediul plasei în Rodna Veche sperând, ca impegații administrativi și judecătorești împreună cu mineri, vor forma un focal de maghiarizare, de unde apoi, razele maghiarizării să se reverse peste întreaga Vale a Someșului de Sus.

4. În timpul graniței Sângeorzul Român era sediul unei companii de soldați (grăniceri) iar la desființarea graniței, s-a instituit aici o școală grănicerească numită trivială, pentru care se recrutau elevii din întreaga plasă.

66 Ușor, la îndemână.

67 Urmează semnăturile a 18 reprezentanți ai comunelor din Valea Bârgăului.

68 Sângeorz-Băi.

5. Având școalele cele mai vechi încă prin 1770, dispunea de 4 puteri didactice: 2 învățători grănicerești și 2 confesionali, are un popor treaz, știutor de carte, harnic, econom și întru-atâta de supus legilor și uman, că bună oară, leziunile corporale sunt aproape necunoscute în această comună, nici chiar în stare de beție nu s-au dat caz, cineva să atenteze la integritatea corporală a cuiva.

6. Dispune de excelente ape minerale în intravilanul comunei și, asigurând și comuna, față de orice arendator al stabilimentului balnear, dreptul ca și populațiunea să beneficieze gratuit de aceasta, căci este apă atât la izvor, cât și la locuințe, precum și folosirea, vor beneficia și funcționarii plasei, prin ce, vor preveni multe morbururi interne, iar concediul și l-ar putea face acasă, în familie.

7. Dispune de un teritoriu vast și de o bună economie de vite; traiul funcționarilor ar fi asigurat, asemenea, și provederea lor cu combustibil.

8. Atât în anul 1890, când s-au desființat școalele grănicerești, cât și în anul 1910, ungurii voiau să clădească și instituie o mare școală ungurească (centrală) de stat, ba, chiar o expoziție a Inspectoratului Regesc de Școli pentru Valea Someșului de Sus. Poporul însă, treaz și conștient, i-a prevenit și i-a zădărnicit planul în amândouă cazurile, sistematizând în anul 1890, pe lângă cele două posturi confesionale, încă două, mai târziu și al cincilea post, tot din sudoarea lui, iar în anul 1910 a clădit un edificiu școlar, adevărat palat, cu o cheltuială de aproape 100.000 lei, fără concursul financiar al statului; astăzi școala numără 6 puteri didactice.

9. E prima comună din Valea Someșului care-și are Casa Națională în edificiu propriu, bine instruat, prin comună, care a dat reprezentații teatrale și serate muzicale românești. Are o bancă („Izvorul”) care a stat în serviciul poporului, scăpând unele moșioare românești din mâna cămătarilor unguri și jidani. Are „Consumul” său românesc, „Reuniunea de împrumut” românească, târg săptămânal de mărfuri și vite, ba chiar, și filiala secției județene a „Reuniunii învățătoarești” pentru plasa noastră, poartă numele de Filiala Sângeorzului. Are stațiune de tren, telegraf și telefon.

10. Comuna a încheiat contract cu un consorțiu în scopul ridicării unei stațiuni de produs electricitate pentru iluminarea comunei, ce-i de asemenea, un favor pentru edificii și oficianții ce eventual, s-ar deplasa în comuna noastră.

11. Comuna Sângeorzul Român, ca corp (sic!) moral, dispune în intravilan de mai mult teren, pe care se pot clădi edificiile necesare și quartire pentru funcționari, la care muncă și comuna e aplicată a-și lua asupra-și și această sarcină, pe lângă condițiuni favorabile.

12. În tot timpul constituționalismului unguresc, Sângeorzul Român a fost locul de alegere a membrilor congregației județene, unde scurgeau, nu numai alegătorii din plasa Rodna Veche, ci și cei de pe Valea Borgoului. De asemenea, tot aici s-au ținut și se ține și acum remonta cailor din toată plasa.

În baza acestora, credem că, cerea noastră privind mutarea sediului de plasă e îndeajuns justificată. În consecință, Vă rugăm ca să binevoiți a interveni la cei în drept, ca această cerere să primească o rezoluție favorabilă. Mai amintim că, această cerere a noastră s-a pertractat și primit întocmai în ședința reprezentanței comunale de la 15 martie 1921, nr. 35/1921 protocol.

Primiți, Vă rugăm, asigurarea înaltei noastre considerațiuni.

Sângeorzul Român, la 23 martie 1921.

Ibidem, f. 73-74.

12.

Pretura plasei Rodna Veche

Domnule Subprefect!

La ordinul D-vs. De sus, vă raportează că am conchemat⁶⁹ intelectualii din plasă, cărora comunicându-le scopul conchেমării și expunându-le planul și proiectul de arondare și aranjare a județului nostru, după o dezbateră serioasă și un studiu amănunțit a chestiunii, cei prezenți, cu excepția a lor câțiva inși, au aderat propunerea, ca județul să se arondeze după cum este proiectat, însă fără Maramureș, ca județul să se arondeze după cum este proiectat, însă fără Maramureș, iar sediul să rămână la Bistrița, din următoarele motive:

Orice chestie de interes general trebuie să se rezolve ținând cont de interesele primordiale ale țării. Ținând cont de aceea, că mai vârtos, în urma descoperirii complotului, ce se țesuse în contra siguranței și existenței

⁶⁹ Convocat.

statului român, trebuie să constatăm, că la atare rezolviri, trebuie asigurate granițele și trebuie conlucrat ca orașele care azi, în majoritate sunt locuite de naționalități, să fie majoritate de locuitori români.

Pentru ajungerea scopului prim, aflăm de necesar, ca la granițe să se înființeze județe mai mici, cu o administrație în întregime pur românească, ca astfel, aceste județe să devină în scurt timp pur românești, iar siguranța statului să fie asigurată prin vigilitatea autorităților, care vor fi cu sediul în apropierea graniței.

Nu se poate permite, ca centrul unui județ de graniță să fie la o depărtare de zeci de kilometri de graniță, căci prin lipsa unui control des al oficianților plasați în serviciile de graniță, se periclitează nu numai interesele financiare, ci în primul rând, chiar siguranța statului.

Din acest motiv, declarăm că noi suntem de părerea că, a alătura județul Marmăției la județul Bistrița-Năsăud este un păcat comis contra siguranței statului. Nu se poate permite, ca autoritățile, care vor rămâne pe teritoriul de azi al județului Maramureș, chemate să facă serviciul de graniță, să fie despărțite de centrul județului prin o cunună de munți, preste care în unele timpuri, absolut nu se poate comunica, să fie la zeci de kilometri, fără drumuri de comunicațiune.

Știm că Onor. Guvern a fost condus și de principii financiare și în principiu, nu avem nimic de obiecționat în contra planului de arondare a județelor, zicem aceasta, față de județele din interiorul țării, dar nu se poate admite aceasta, față de județele de la graniță.

Dăm deci expresie convingerii noastre, că județul Maramureș, chiar cu jertfe materiale imense, trebuie susținut, trebuie prevăzut cu căi de comunicațiune, cu o administrație pur românească, compusă din cei mai destoinici oameni, ce avem.

Numai dacă cei de peste graniță vor vedea, că oficianții aplicați acolo, sunt o stâncă de piatră, pe care nici cu parale, nici cu alte momeli, nu o pot zdrobi, vor înceta a continua încercările de subminare a statului român.

Istoria ne învață că orașe pur nemțești, au devenit în timp relativ scurt, orașe curat ungurești, prin politica de maghiarizare urmată de unguri. Avem exemple vii: Clujul, Aradul, Timișoara etc. Tot la fel trebuie să purcedem și noi.

Când arondăm județele, trebuie să ținem cont de această împrejurare. Trebuie să le instituim așa, ca centrele (sic!) să cadă în orașe cu majoritate de naționalități, ca acelea să devină românești.

Prin aceasta ajungem un scop dublu. Întâi, câștigul național, prin faptul românizării, a doua, care însă le smulge din mâna dușmanilor o armă puternică; argumentul, că orașele centrale culturale nu sunt românești, deci pe nedrept, s-a dat Ardealul românilor.

Chiar din acest punct de vedere suntem de părere, că arondarea județelor trebuie să se întâmple așa, ca centrele să cadă tot pe orașe locuite în majoritate de naționalități.

Năsăudul, Blajul etc., au fost în veci centre române și vor rămâne și de aici încolo, nu se poate să periclităm interesele mari ale statului, recompensând interesele locale și jertfele recunoscute și de noi aduse de aceste localități, foarte însemnate de altcum, în istoria românilor, prin aceea, ca să le ridicăm la centre de județe.

Dacă județul Maramureș se susține în întregime, Sighetul-Marmăției, ca capitală (sic!) în 30-40 de ani, va deveni oraș român, la caz contrar, va rămâne un cuib etern de iredentă.

Din cele expuse mai sus, urmează de sine, că în ce privește centrul județului, nu putem fi de ală părere, decât ca, centrul județului să fie Bistrița.

Voim să prefacem acest oraș în oraș românesc, sau cel puțin, cu majoritate covârșitor românească.

În afară de motivul acest național, și motivele economice și financiare sunt contra aducerii centrului județului din Bistrița la Năsăud. Năsăudul este o comună, în care numai cu cheltuieli de milioane, după edificări care ar dura ani de zile, s-ar putea plasa oficiile publice; unde s-ar plasa ceilalți, care ar trebui să se așeze acolo, de odată cu oficialitățile.

Și se naște întrebarea, ce să se întâmple, cu edificiile publice ridicate cu atâta jertfă și abnegație în Bistrița?

Ceea ce privește împărțirea județului în plăși, propunem să rămână aceeași, tot asemenea și sediul plășilor, din motivele mai sus amintite și fiind aceea mai acomodate pentru satisfacerea intereselor locuitorilor și ale administrațiunii.

Rodna Veche, la 24 martie 1921.

Dr. Monda, prim pretor.

Ibidem, f. 82—84.

Cercul Cultural Bistrițean.

În urma scrisorii nr. 1.303 a Onoratei Subprefecturi, adresată spre opinie și Cercului Cultural Bistrițean în chestia importantă a noii împărțiri administrative în județe, avem onoarea a prezenta următoarea părere:

I. În Transilvania, Banat și fostele părți ungurene, sub stăpânirea maghiară, arondarea comitatelor din punct de vedere specific maghiar, din punct de vedere a statului maghiar și cu mare prevedere, din punct de vedere administrativ și a controlului de stat, se apropia de desăvârșire.

Marea masă a poporului român, care peste tot, cu puține excepțiuni, forma majoritatea absolută a cetățenilor, era așa încadrată în comitate, încât peste tot locul era minoritate, mai ales în urma legii viriliste.

Prin urmare, dominația maghiară era asigurată prin stăpânirea prevalentă a pământului și averii.

Această stăpânire era asigurată în formațiuni de județe mici.

Între împrejurările actuale arondarea județelor poate fi numai trecătoare, deoarece elementele cardinale a unei arondări definitive nu sunt încă constituite.

Neamul românesc în aceste părți încă nu e organizat economic, organizarea politică e la începutul anevios și organizarea industrială și comercială lipsește.

Prin urmare, neamul românesc va fi silit încă câtva timp să stăpânească prin număr.

Această stăpânire va fi grea, având față în față grupări organizate economic, politice, pe teren industrial și comercial.

E posibil, ca poporul român pe aceste părți, în măsură însemnată, să nu înțeleagă încă măiestrită fire și esența stăpânirii și conducerii unui stat. Acest popor, înainte de războiul mondial, prin politica maghiară în masele mari la o stare pasivă politică, era stăpânit de un ideal, unirea.

Stăpânirea statului era o noțiune necunoscută.

Acest popor, de la război încoace, în mare măsură, râvnitor spre înălțare, nepriceput; iar de altă parte, cam săturat de doctrine greșite din punct de vedere național și politic, pe toate terenurile și manifestările vieții publice și private, are trebuință de învățătură folositoare și conducere iscusită și binevoitoare.

Azi el, ca stăpânitor, ajunge față în față cu stăpânitorul iscusit de ieri, care are tradiția stăpânirii, câștigate și iscusită de veacuri.

În atare situație, stăpânitorul de azi ajunge nu numai într-o stare de nesiguranță, dar și de inferioritate. În atare condițiuni, marele interes al statului pretinde alcătuirea de județe mici, cam similare celor de azi.

II. Încorporarea județului Maramureș în județul Bistrița-Năsăud sau în alt județ ar constitui o eroare capitală.

Județul Maramureș constituie o armonioasă alcătuire natural-geografică, despărțită de trei părți de cealaltă lume românească, prin două mari catene de munți, la sud și la est, iar la nord, prin altă catenă de munți, care formează granița către Polonia și Cehoslovacia.

La vest se lărgeste, scoborându-se în șesul Tisei, cu totul în altă direcțiune, vârandu-se în altă regiune, mai departe de județul Bistrița-Năsăud, în depărtare de Valea Someșului, 120 km. și de Valea Bistriței, 145 km.

Acest județ are o populație de 160.000 locuitori,, amestecată cu 30% evrei. Are unul din cele mai grele roluri în viața statului român.

Acest județ este și azi încă poartă deschisă a invaziei nordice, fiind județ mărginaș cu Polonia și Cehoslovacia.

El trebuie să devie și să fie stavilă puternică și sigură contra ori căruia invaziuni. Acest rol greu și mare nu-l poate îndeplini, prin nici un fel de încorporare. Acest rol îl poate îndeplini în stare de desăvârșită independență, atât ca organism administrator, precum și ca formă și forță administrativă. Din punct de vedere a statului român va fi foarte greu de administrat.

Aici vor trebui concentrate cele mai destoinice forțe administrative, cele mai eficace puteri morale și materiale, care să fie totdeauna în stare de riposte tuturor primejdiilor cotoșitoare; căci, numai pe această cale și numai cu atari factori se va asigura la această poartă grea și largă ordine, siguranță de stat, propășire și înflorire economică și culturală.

Județul Maramureș trebuie susținut în ființa lui de azi, fără considerare la starea sarcinilor de administrare.

Pentru cazul însă că înmăriră acestui județ ar fi cerută și de alte interese superioare de stat, această înmărire trebuie făcută în înțelesul memoriului maramureșenilor, adresat parlamentului.

Alăturarea județului Maramureș la județul Bistrița-Năsăud este nenaturală; este foarte grea, este eschisă în cauza lipsei totale de mijloace de comunicație, de șosele și linii ferate. De la Sighet la Năsăud nu este linie ferată. Linia ferată a Sighetului conduce în jos de Valea Tisei, cu mari încunjurări.

Maramureșul este legat de județul Bistrița-Năsăud prin o salbă șosea, pe o distanță de 150 km., întreruptă de Carpații Nordici, cu întretăiere de munți înalți, prăpăstioși, în o lățime de 70 km. În general, poporul din județul Maramureș este foarte sărac, care în mase mari caută munca și hrana în alte județe îndepărtate.

Poporul din comunele Văii Someșului, asemenea, e în mare parte sărac, care asemenea, își caută hrana aiurea, căci solul Someșului nu produce hrana necesară acestui ținut. Cultura actuală a solului pe Valea Someșului este cu totul nerațională și, departe de a da rezultatele dorite, în raport cu munca și cheltuielile enorme.

A uni două regiuni sărace, așezate în depărtări mari, este păgubitoare pentru marile interese economice, culturale și naționale ale populației maramureșene, iar din punct de vedere administrativ, este o absolută imposibilitate.

Valea Izei și Tisei, precum și a Someșului, nu cunosc industria și comerțul; dar ce e mai regretabil, poporul de aici nu cunoaște nici grădinaritul, ci cumpără legume și alți articli de primă necesitate de la locuitorii din comunele învecinate. Pădurile lăudate de pe Valea Someșului însă formează proprietatea eschisivă a descendenților grănițeri și au altă menire. Pentru susținerea județului Maramureș în formația lui de azi problema nu poate fi luată în considerare.

III. Sediul județului.

Năsăud, atât în prezent, precum și în depărtatul viitor, nu poate fi centrul județului.

Topografia Năsăudului este foarte nefavorabilă, situația în strâmta Vale a Someșului, pe o limbă îngustă de șes, expusă la esundarea Someșului neregulat, neîntărit, expus de la nord la permanente și vechi esundări a Văii Caselor, care în decurs de 20 de ani a îngropat casele de pe strada principală una câte una, care a umplut piața cu mol, care amenință cu îngroparea Năsăudului.

Valea Caselor este o permanentă primejdie pentru Năsăud. Curge printre două catene de dealuri lungi și înalte, de la nord la sud, pe o cădere constantă, având dealurile și coastele vecinașe goale și neîntărite. Toată ploaia ce se strânge de pe o suprafață de mii de jugăre, pornește la vale fără piedici și devine talazuri înecătoare.

Năsăudul nu are instalații industriale, nu are bresele de meseriași, nu are comercianți români. Dar ce e mai dureros, nu are economii și grădini de model, astfel, mai toate trebuințele de trai le acoperă din piață. Cumpărând produsele sașilor. Năsăudul nu are locuințe de prisos, nici private, nici publice, iar comuna Năsăud nu ar fi în stare să clădească niciodată edificiile de lipsă pentru autorități și funcționari.

Năsăudul, și dacă ar cândva în stare să clădească edificiile necesare pentru plasarea multor oficii, nu are locul de lipsă, deoarece locul disponibil în prezent este proprietatea fondurilor, cu altă menire; de clădit locuințe pentru profesori, de clădit internat și spital. Singurul sediu corespunzător din toate punctele de vedere a statului este Bistrița.

Bistrița are deja clădite toate edificiile de lipsă pentru județ, pretura are la disponibilitate atâtea edificii, pe care le închiriază, are cazarmile de lipsă, apeduct, uzină electrică. Are instalații industriale, are o industrie istorică, are comerț, are o economie de grădinarit și lăptărit în jur, care asigură din belșug traiul populației și al funcționarilor; împrejurările generale grele de chirii, este în stare să satisfacă pe toți.

Dar Bistrița și prin situația sa geografică, fiind așezată în mijlocul județului și prin drumurile și șoselele sale bine îngrijite și prin împrejurările sale minunate și, prin faptul că se poate extinde înspre nord, cât și vest, cu clădiri și instalații după voie, este menită să fie în și viitor sediul acestui județ.

Plășile.

1. Plasa Rodnei se mută la Sângeorzul Român, fiind centrul plasei.
2. Plasa Iadului⁷⁰ să aibă sediul în Borgo Prund, pe lângă o nouă împărțire a comunelor.
3. Plasa Beșineului⁷¹ să rămână cu sediul în Bistrița, având și edificiile corespunzătoare.
4. Plasa Năsăudului să rămână în alcătuirea-i prezentă.
5. Comunele din județul Cojocna, pentru cazul, că se alătură la județul Bistrița-Năsăud, să formeze o plasă nouă, cu sediul în Lechința.

⁷⁰ Reședința administrativă.

⁷¹ Reședința administrativă, cartier al orașului Bistrița.

6. Comunele ce se încorporează din județul Solnoc-Doboca, împreună cu Becleanul, să aibă plasa în Beclean.

Bistrița, în 13 aprilie 1921⁷².

Ibidem, f. 48-54.

14.

De la Pretura plasei Beșineu.

D-lui. Subprefect!

Am onoare să Vă înaintez referitor la noua împărțire a plașilor următoarea propunere:

1. Plasa Teaca trecând, conform proiectului cu 13 comune la județul nostru, în sine e prea mică, ca cu aceste 13 comune, cu 12.523 locuitori, să formeze o plasă singură. Însă trec tot din județul Cojocna încă 9 comune, cu 6.816 locuitori, astfel, că aceste nouă comune, cu cele 13 comune din plasa Teaca, ar forma o plasă mai vârtos, că se adaugă și comuna Budateleci, din plasa Sărmașului, cu 1.215 locuitori.

2. Însă, având în vedere, că comunele care se adaugă din plasa Ormeniș și comuna Budateleci din plasa Sărmaș toate gravitează prin linia ferată Bistrița-Luduș, la Lechința, respectiv la Bistrița și nu stă nici cum legătura cu Teaca, *nici barem prin drum de hotar* (s.n.) ci numai cu un înconjur mare prin Sărmaș, spre Reghin, în consecință acestea nu se pot uni cu Teaca, ci prin poziția lor geografică și fizică, sunt a se uni cu Bistrița.

3. Însă în cazul acesta ar rămâne plasa Teaca, numai cu 13 comune, prea mică.

4. Se poate completa foarte ușor cu alte comune din plasa actuală a Beșineului, care toate gravitează prin poziția lor, la Teaca, care și așa, situată fiind la periferia Beșineu, sunt mai aproape de Teaca.

Astfel de comune sunt următoarele 8: Șoimuș, Ardan, Friș, Sebeșul de Sus, Ruștior, Șieut, Gledin și Monor, care laolaltă, au o populație de 6.567 suflete. Acestea au drum prin Șieul-Mare și Monor, direct la Teaca și dacă privim harta, acestea ar forma, cu plasa Teaca, un compact bine determinat.

Din motive politice recomand această formație, deoarece în aceste comune, care s-ar trece la Teaca, populația este exclusiv română (s.n.). În modul acesta s-ar forma o plasă compactă, cu centrul Teaca, care în forma aceasta, într-adevăr este centru în toate privințele.

5. Să se treacă la Teaca și comunele din plasa Ormeniș hotărâte, care au legătură precum sunt Orosfaia, Comlod, Uilac și Chibucult⁷³, cu o populație de 3.100 suflete.

6. Astfel, menținem plasa Teaca, compusă din 25 comune și cu o populație de 22.190 suflete, cu centrul în Teaca.

II. Luându-se după proiectul de sub I, din plasa Beșineu cele 8 comune, în schimb se pot aduce cele 5 comune rămase din plasa Ormeniș, și care, cum am zis mai sus, prin linia ferată cu Ludușul, gravitează spre Bistrița și, nicidecum, spre Teaca. Aceste 5 comune, laolaltă au 3.716 locuitori.

2. Va să zică, pierde plasa Beșineu, prin cele 8 comune, 6.567 suflete și câștigă, prin aceste 5 comune, 3.716 locuitori.

3. Ca să se completeze numărul de prezent, ar fi de lipsă ca să se dezmembreze și din plasa Beclean unele comune, care în formația ei prezentă și așa este prea mare, și anume, ar fi să se aducă la plasa Beșineu următoarele comune, care sunt în apropierea Bistriței și toate *sunt situate pe calea ferată și pe șoseaua națională* (s.n.): Arcalia (10 km. de Bistrița), Măgherușul, Chintelnice, Cristur, Șirioara, Chiraleș, Țigău, Sâniacob și eventual, Sfântu, care au o populație de 7.027 suflete, astfel că în modul acesta, se face din plasele Beclean și Beșineu, două plase egale.

4. Prin această aducere, câștigă plasa Beșineului și din punct de vedere politic, deoarece comunele, ce se vor adăuga, atât din plasa Ormeniș, Sărmaș (Budatelnice), cât și din plasa Becleanului, se compun exclusiv din populație română, care ar contrabalansa elementele de naționalitate săsească din actuala plasă a Beșineului.

5. Să se formeze o plasă nouă, cu capitala Lechința, nu o aflui cu cale, nici din motive național-politice, dar nici din motive geografice. Nu se poate nici într-un chip forma, un complex de comune, în jurul Lechinței, care prin raportul numeric, să poată alcătui o plasă. Pentru că cele de la Teaca nu le poți trece la Lechința, iar cele din jurul Lechinței, nu se pot trece, tot din motive de comunicație, la Teaca.

⁷² Urmează 58 de semnături, ale oficialilor, funcționarilor, preoților, dascălilor, etc.

⁷³ Fântânița.

6. Deci numai așa, precum s-a proiectat mai sus, pot să se fixeze plasele cele noi.

7. Acea, ca să rămâne și pe mai departe centrul noii formându-se plasa a Beșineului, orașul Bistrița, nu trebuie să se clarifice în mod deosebit, pentru că toată viața politică, economică, culturală și judiciară din comunele de mai sus expuse, gravitează spre Bistrița, iar pe de altă parte, *plasa dispune de propria-și locuință pretorială și de biroul pretorial, ceea ce în ziua de azi, este de foarte mare însemnătate* (s.n.).

8. Pentru ilustrarea mai temeinică și mai evidentă, aclud⁷⁴ un tablou, compus cu privire la proiectul din chestiune; totodată, Vă aștern și tablourile din cauză.

Bistrița, la 14 aprilie 1921.

Ibidem, f. 64-66.

15.

Împărțirea administrativă

De la Prefectura județului Bistrița-Năsăud.

Nr. 785/1920. Pref.

Obiect: Noua împărțire administrativă în județe.

Către

Ministerul de Interne

Direcția Ținuturilor Alipite și Unificării Administrative,

București.

În chestiunea proiectului comunicat, referitor la alcătuirea județului Bistrița-Năsăud în baza Ordinului D-voastră, luând avizul factorilor din județ: înaintând memoriile, părerile și doleanțele acestora în întregime, pe acestea totodată, în rezumat, avem onoarea să le expune în următoarele [...] ⁷⁵.

Din cele expuse apară că părerile înaintate, în majoritate culminează în constatarea faptului că de prezent, unirea județului Maramureș cu județul Bistrița-Năsăud nu este admisibilă. Peste motivele de interes general, și așa de ponderoase, invocate în părerile menționate, ca lipsa de mijloace de comunicațiune, nu se poate trece cu vederea. Ținem de prisos a accentua încă o dată acele motive.

Comisiunea însărcinată cu noua împărțire a județelor, în zilele trecute, în urma memoriului înaintat din partea județului Maramureș, a dat un comunicat, în înțelesul căruia această comisiune a hotărât că județul Maramureș rămâne așa cum este, întrucât unirea cu Năsăudul nu se poate face până când nu va fi legat de acesta prin cale ferată.

Maramureșul va rămâne dar ca o regiune aparte, cu populația sa de 150.000 locuitori.

În urma acestei declarațiuni, chestiunea județului Maramureș, deocamdată, e rezolvată.

Cererea Comitetului Central Săsesc și a orașului Bistrița, ca județul Bistrița-Năsăud, pe lângă unirea plasei Beclean și a lor 23 comune din plășile Teaca și Ormeniș cu județul nostru, să fie mărit încă cu toate comunele din plășile Teaca, Reghin și Ormeniș, din considerațiuni de ordin administrativ mai înalte, în situația prezentă a consolidării interne a Statului, și din punct de vedere al comunicațiunii, fiindcă gravitează toate spre Târgu-Mureș, nu s-ar putea lua în considerare.

Capitala județului

Motivele naționale, culturale, comerciale și industriale, economice-financiare și de comunicație invocate în părerile intelectualilor din plasa Rodna Veche, Valea Bârgăului, intelectualilor români din Bistrița și jur, plășile Beșineului, Iadului, Reuniunii secretarilor din județ, a Comitetului Executiv Săsesc și a orașului Bistrița, care toți laolaltă aproape, reprezintă majoritatea locuitorilor din județ, sunt atât de ponderoase, încât pentru moment, considerând că Maramureșul va rămâne în starea actuală, numai orașul Bistrița poate fi indicat ca să rămână și mai departe de capitala județului nostru.

Este oraș cu locuințe și clădiri publice suficiente. Centru economic puternic, care mai ușor, numai prin faptul că este reședința județului, se poate întări din punct de vedere național.

⁷⁴ Anexez.

⁷⁵ În continuare, în materialul de sinteză întocmit de prefectură sunt expuse în rezumat documentele de mai sus.

Majoritatea locuitorilor din plășile Iadului, Beșineului, cele 23 de comune din plasa Teaca și Ormeniș, majoritatea comunelor din plasa Beclean, gravitează, în mod natural, spre orașul Bistrița; numărul acestor locuitori, cu orașul Bistrița, face [...]76.

Căi ferate și șosele bune se concentrează în orașul Bistrița. Țin de prisos a înșira celelalte motive pentru capitala Bistrița.

În ce privește comuna Năsăud, de capitală a județului, țin să accentuez, că din motivele invocate în memorialul năsăudenilor, mai târziu, s-ar putea recurge la Năsăud, peste 15-20 de ani, când se vor fi satisfăcut anumite necesități: lumina electrică, canalizare, locuințe pentru funcționari, clădiri publice, un plan sistematic al orașului.

Pentru Năsăud, ca reședință, pledează, cum am menționat, motivele aduse în memoriul năsăudenilor: viitor important, nod de căi ferate, când se va construi linia ferată spre Bucovina și cea spre Maramureș.

Împărțirea plășilor.

Majoritatea părerilor și cererilor, care le-am expus mai sus, culminează în aceea, ca plășile să rămână în starea actuală.

Intellectualii din cele opt comune a Văii Bârgăului ar dori crearea plasei Bârgăului, cu sediul în Borgo Prund.

Sășii, după cum dovedesc părerile înaintate din partea lor și expuse mai sus, ar dori ca, în plășile care se vor alcătui, elementul săsesc să fie în preponderență.

Sunt multe considerațiuni, care trebuie să se aibă în vedere și la împărțirea plășilor: interesele de stat, mijloacele de comunicație, numărul și naționalitatea locuitorilor din plăși, iar la designarea sediului plasei, trebuie să se iee în vedere că, întrucât numai e posibil, sediul să fie în centrul plasei, eventual, și dacă nu e centrul plasei, locuitorii comunelor să poată călători ușor la centru, accesul la sediul plasei să fie natural și cât mai ușor, deci mijloacele de comunicațiune; căile ferate și șoselele trebuie să se iee în considerare la designarea77 sediului plasei.

Din punct de vedere a unei bune administrații, ar fi potrivit să se creeze plăși cât mai mici, astfel putându-se da directive bune și unitare în administrația comunelor, iar de altă parte, putându-se instrua și controla organele subalterne administrative și comunale.

Realizarea acestui scop însă e împreunat cu cheltuieli foarte mari.

Dacă la împărțirea plășilor s-ar avea în vedere crearea de plăși mici, în acest caz, cererea intelectualilor din Valea Bârgăului, din motivele înaintate în cerere, se poate satisface.

La împărțirea plășilor trebuie să avem în vedere să se unește cu județul nostru întreaga plasă a Becleanului și 23 de comune din plășile Teaca și Ormeniș. Ținem a constata, că e foarte anevoios a face o împărțire a plășilor care să corespundă din toate punctele de vedere: comunicație, accesul la sediul plasei, interese de stat.

În județul actual Bistrița-Năsăud sunt de prezent 4 plăși și orașul Bistrița, cui consiliu urban.

Propunem împărțirea județului întregit cu plasa Becleanului și alor 23 comune din plășile Teaca și Ormeniș, în 6 (șase) plăși, anume:

1. *Plasa Năsăudului*, cu sediul în Năsăud, cu 23 comune, care aparțin plasei și de prezent.

2. *Plasa Rodna Veche*, cu sediul Rodna Veche sau Sângeorzul Român. Motive sunt și pentru o comună și pentru alta, ca să fie sediul plasei. Sângeorzul Român e centrul plasei, loc potrivit de dezvoltare, băi excelente, ape minerale. În Rodna Veche sunt locuințe pentru funcționari și pentru oficiul plasei. În caz dacă Sângeorzul Român ar fi designat de sediu a plășii, atunci numirea plasei ar fi Sângeorzul Român.

3. *Plasa Iadului*. Numirea acestei plase ar fi mai potrivită să fie înșchimbată cu numirea plasa *Bârgăului* cu sediul în orașul Bistrița. E mai motivată această denumire decât a Iadului.

La această plasă să aparțină comunele care aparțin de prezent.

4. *Plasa Teaca*, cu 25 comune, cu sediul în comuna Teaca, cu 22.190 locuitori. Comunele sunt următoarele: 1. Șoimuș, 2. Ardan, 3. Friș, 4. Sebeșul de Sus, 5. Ruștior, 6. Șieut, 7. Gledin, 8. Monor, 9. Orosfaia, 10. Comlod,

76 Lipsă text în documentul original.

77 Denumirea, stabilirea.

11. Uilac, 12. Chibulcut, 13. Teaca, 14. Iuda Mare, 15. Budurlău, 16. Bratfalău, 17. Archiud, 18. Ocna, 19. Băița, 20. Uifalău, 21. Logic, 22. Pentic, 23. Uila, 24. Posmuș, 25. Stupini.

5. *Plasa Beșineu*, cu 40 comune, cu o nouă numire, plasa Șieului și cu sediul în Bistrița și cu 28.794 locuitori. Numirea plasa Șieului e mai motivată ca numirea Beșineu. Comunele sunt următoarele: 1. Șieul Mare, 2. Sântioana, 3. Bârla, 4. Nușfalău, 5. Șirling⁷⁸, 6. Budacul Săsesc⁷⁹, 7. Buduș, 8. Șimotelnic⁸⁰, 9. Monari, 10. Bileag, 11. Serețel, 12. Șomfalău⁸¹, 13. Beșineu, 14. Crainimăt, 15. Herina, 16. Galați, 17. Dipșa, 18. Lechința, 19. Vermeș, 20. Sângeorzul Săsesc⁸², 21. Bungard, 22. Jeica, 23. Neț, 24. Ferihaz, 25. Tonci; acestea sunt din plasa actuală a Beșineului; 26. Fiscut⁸³, 27. Sânmihai, 28. Lumperd, 29. Chiciud, 30. Visuia, aceste comune sunt din plasa Ormeniș; 31. Arcalia; 32. Măgheruș; 33. Chintelnic; 34. Cristur; 35. Șirioara; 36. Chirales; 37. Țigău; 38. Sâniacob; 39. Sfântu; acestea sunt din plasa Becleanului; 40. Budatelnic, din plasa Sărmașului.

Motivele la împărțirea comunelor între aceste două plase sunt următoarele: plasa Teaca, cu 13 comune, e prea mică, cu 12.523 locuitori, să formeze o plasă singură. Unindu-se însă din județul Cojocna încă 9 comune cu 6.016 locuitori, aceste nouă comune, cu cele treisprezece comune din plasa Teaca, ar putea forma o plasă; mai vârtos, că se mai adaugă și comuna Budateleec, din plasa Sărmaș, cu 1.215 locuitori. Având însă în vedere că, comunele care se adaugă din plasa Ormeniș și comuna Budateleec din plasa Sărmaș, toate gravitează prin linia ferată Bistrița-Luduș la Lechința, respectiv la Bistrița și nu stau nici cum în legătură cu Teaca, nici barem prin drumul lor de hotar, ci, numai cu un înconjur mare prin Sărmaș, spre Reghin, în consecință, acestea nu se pot uni cu Teaca, ci prin poziția lor geografică, sunt a se uni cu Bistrița. În acest caz însă, ar rămâne plasa Teaca numai cu 13 comune și e prea mică. E ușoară însă completarea acestei plăși cu alte comune din plasa actuală a Beșineului, care toate gravitează, prin poziția lor, la Teaca și care, situată fiind la periferia plasei Beșineu, sunt mai aproape de Teaca.

Astfel de comune sunt următoarele opt: Șoimuș, Ardan, Friș, Sebeșul de Sus, Ruștior, Gledin și Monor, care laolaltă, au o populație de 6.567 de suflete. Acestea au drum prin Șieul Mare și Monor, direct la Teaca și dacă privim harta, acestea ar forma, cu plasa Teaca, un compact bine determinat. Și din motive naționale, această formație este potrivită, deoarece aceste comune, care s-ar trece la Teaca, populația este exclusiv română. În modul acesta s-ar forma o plasă compactă, cu centrul Teaca, care în forma aceasta, într-adevăr, este centru, în toate privințele. S-ar trece la Teaca și comunele din plasa Ormeniș hotărâte, care au legătură, precum sunt Orosfaia, Comlod, Uilac și Chibulcut, cu o populație de 3.100 locuitori. S-ar crea deci plasa Teaca, compusă din 25 comune și cu o populație de 22.190 de locuitori, cu centrul în Teaca.

Luându-se din plasa Beșineu cel opt comune amintite mai sus, în schimb, se pot adăuga cele 5 comune rămase din plasa Ormeniș și care, cum am menționat mai sus, prin linia ferată a Ludușului, gravitează spre Bistrița și, nicidecum, spre Teaca, aceste 5 comune, laolaltă, cu 3.716 locuitori. Pierde plasa Beșineu, cu cele opt comune, 6.567 locuitori și câștigă cu aceasta, 5 comune, cu 3.716 locuitori. E potrivit ca să se adauge la plasa Beșineu și unele comune din plasa Beclean, care plasă, în formația prezentă, și așa, este prea mare și care comune, sunt în apropierea Bistriței și toate sunt situate pe calea ferată și pe șoseaua națională.

Acele comune sunt următoarele: Arcalia (10 km. de Bistrița), Măgheruș, Chintelnic, Cristur, Șirioara, Chirales, Țigău, Sâniacob și eventual, și Sfântu, care au o populație de 7.027 de suflete, astfel că în modul acesta, se creează din plasa Beclean și plasa Beșineu, 2 plăși aproape egale.

Prin această adăugire, câștigă plasa Beșineului și din punct de vedere național, deoarece comunele care se vor adăuga, atât din plășile Ormeniș, Sărmaș (Budateleec), cât și din plasa Becleanului, se compun exclusiv din populație română, care ar contrabalansa elementele de naționalitate săsească din actuala plasă a Beșineului.

Formare unei plase noi cu capitala Lechința, de prezent nu o țin potrivită, nici din motive național-politice, dar nici din motive geografice. Nu se poate nici într-un chip forma un complex de comune în jurul Lechinței, care prin raportul numeric, să poată alcătui o plasă, pentru că, comunele de la Teaca, nu se pot trece la Lechința, iar cele din jurul Lechinței, nu se pot trece, din motive de comunicație, la Teaca.

78 Măgurele.

79 Budacul de Jos.

80 Simionești.

81 Sărata.

82 Sângeorzul-Nou.

83 Sălcuța.

Aceea, ca să rămână și pe mai departe, sediul plasei Beșineului (Șieului) orașul Bistrița, nu trebuie să fie motivat în mod deosebit, pentru că toată viața politică, economică, culturală și justițiară din comunele mai sus expuse gravitează spre Bistrița, iar de altă parte, această plasă dispune de propria-și locuință pretorială și de edificiu pentru oficiu, ceea ce în ziua de azi, este de foarte mare însemnătate.

6. *Plasa Becleanului*, cu sediul Beclean, cu următoarele comune: 1. Beclean, 2. Rusul de Jos, 3. Șintereag, 4. Cociu, 5. Mogoșmort⁸⁴, 6. Vireag⁸⁵, 7. Șieu-Odorhei, 8. Bretea, 9. Agrișul de Jos, 10. Figa, 11. Nușfalău, 12. Rusul de Sus, 13. Malin, 14. Feleac, 15. Arpașteu⁸⁶, 16. Dicea⁸⁷, 17. Măluț, 18. Coldău, 19. Ciceu-Cristur, 20. Săsarm, 21. Ilișua, 22. Căianul Mare, 23. Căianul Mic, 24. Dobric, 25. Spermezeu, 26. Sâta, 27. Dobricel, 28. Diug⁸⁸, 29. Târlișua, 30. Agrieș, 31. Borleasa, 32. Ciusa⁸⁹, 33. Piatra, 34. Mireș, 35. Păltineasa, 36. Curtuișul Becleanului⁹⁰.

În ce privește numărul locuitorilor după naționalitate, din orașul Bistrița și din plășile care vor alcătui noul județ, în baza recensământului populației din luna decembrie 1921, situația se prezintă conform tabloului de mai jos. Observă, că numărul locuitorilor după naționalitate din plăși corespunde împărțirii actuale a comunelor în plăși.

Numele plășilor	Numărul locuitorilor	Români	Unguri	Germani și șvabi	Evrei	Alte naționalități
Beșineu	23.403	13.871	1.884	5.827	777	1.104
Iad	28.132	16.833	189	8.562	820	1.728
Năsăud	28.277	24.871	1.164	184	2.046	12
Rodna Veche	28.393	25.762	466	770	1.195	110
Totalul plășilor	108.115	81.337	3.643	15.343	1.838	2.954
Orașul Bistrița	12.364	3.716	1.302	5.163	2.018	165
Totalul județului în prezent	120.479	85.053 (70,6%)	4.945 (4,2%)	20.506 (17%)	6.856 (5,6%)	3.119 (2,6%)
Plasa Beclean	35.280	25.144	6.344	1.642	1.722	428
13 comune din plasa Teaca	12.523	8.488	1.095	2.285	249	406
9 comune din plasa Ormeniș	6.816	5.479	1.30	-	37	-
Comuna Budatelec din plasa Sărmaș	1.215	1.135	38	-	12	30
Totalul județului în noul proiect	176.313	125.299 (71,08%)	13.722 (7,78%)	24.433 (13,8%)	8.876 (5,04%)	3.983 (2,3%)

Bistrița, la 30 mai 1921.

Redactat, subprefect, Leon Scridon.

Ibidem, f. 17-26.

Secțiunea II.

Proiecția Consiliului Dirigent – 1919

1.

Resortul Afacerilor Interne

Circulară

Pentru propuneri privitoare la o nouă împărțire a circumscripțiilor administrative

Având în vedere că împărțirea circumscripțiilor administrative/judiciare/electorale nu corespund nici intereselor adevărate ale unei administrații moderne, nici intereselor populației, Consiliul Dirigent, în timpul cel mai apropiat, va modifica aceste circumscripții.

84 Mogoșeni.

85 Florești.

86 Braniștea.

87 Cireșoia.

88 Dumbrăvița.

89 Chiuza.

90 Perișor.

Pentru a putea ține seama de dorințele celor interesați, prefectii comitatelor/județelor vor face o anchetă împreună cu factorii competenți din circumscripția lor, ca să studieze chestiunea și să facă propuneri precise și motivate.

În atare, de aceea, se invită și celelalte autorități administrative, judecătorești, bisericești-școlare, frunțașii vieții publice, ca să înainteze propunerile de nouă împărțire, respectiv, rectificarea circumscripțiilor din teritoriul nostru, bine precizate și motivate, până la 31 ianuarie 1919, la Resortul Afacerilor Interne în Sibiu.

Se are în vedere o singură categorie de circumscripții, care deoparte, să fie aceeași în serviciile administrative, judecătorești și la alegerile pentru corpurile legiuitoare, de altă parte, să unească pe singuraticile națiuni conlocuitoare în circumscripții, după puțință, naționale.

Sibiu, 10 ianuarie 1919.

Iuliu Maniu, președintele Consiliului și șef al Resortului Internelor.

A.N.B-N., fond *Prefectura județului Năsăud-prefect*, d. 125/1921, f. 63; publicată și în „Gazeta Oficială a Consiliului Dirigent”, nr. 5, 5/18 ianuarie 1919, pp. 36-37.

2.

Onor. Prefecturii județene,

Loco

La recercarea de dtdo. 16 februarie a.c., nr. 223, făcută în urma circularei venită de la Consiliul Dirigent, Resortul Internelor, referitor la o nouă arondare a județelor și a circumscripțiilor județene și administrative, îmi iau voie a-mi da și scrisul, nenormativă părere în următoarele:

1. În asemănare cu arondarea nenaturală și neîntemeiată geograficește a comitatelor după trecutul sistem maghiar, județul Bistrița-Năsăud, ca și altele reclamă o arondare mai firească din toate punctele de vedere; politic, național, economic etc.

2. În vederea acestui fapt, luând de bază, spre vest, limita graniței prin curgerea Someșului și a Șieului, până la un loc, țin că ar fi foarte natural dacă s-ar mai alătura la acest județ în continuare, încă comunele: Moșmort, Vireag, Cociu, Șintereag, Șieu Sântul, Șieu Cristur, Chintelnic, Măgheruș, Arcalia, Chiraleș, Șirioara, Țigău și Sâniacob, Ida Mare.

3. Motivarea acestei propuneri reiese de la sine. Centrul județului Bistrița-Năsăud fiind Bistrița, acest oraș este care ar fi mai îndemânatic acestor comune din tot punctul de vedere; pentru trebuințele industriale, de comerț, de creștere prin școale, prin meserii, pentru târguri și târguiești etc.

Dar, chiar și din punct de vedere administrativ bisericesc, unele din aceste comune, chiar și până acum au aparținut și aparțin și astăzi la protopopiatele din Bistrița. Cu un cuvânt, aproape toate trebuințele și așa, și le mulțumesc în orașul Bistrița, afară de administrația politică și justiție.

4. Poate că și pentru comuna Coșna, mai curând s-ar cere să fie anexată la plasa (cercul) de azi a Iadului, decât la Rodna.

De sine înțeles, că vor trebui întrebate și respectivele comune și, la sigur, se vor declara în acest înțeles, deoarece pentru multe din ele, ba poate, pentru toate, Bistrița, ca centru de județ, este pe jumătate mai aproape, decât Dej.

Bistrița, la 7/20 februarie 1919.

Grigore Pletosu, protopop.

A.N.B-N., fond *Prefectura județului Năsăud-prefect*, d. 125/1921, f. 66.

3.

Mult Stimate Domnule Subprefect

La recercarea de sub nr. 223/1919, observ că alăturarea comunelor Coșna și Cârlibaba la Bucovina, de la care au fost dezlipite și alăturarea ținutului despre Măgheruș, care aproape atinge centrul județului nostru, sunt necesități geografice. Pentru satisfacerea unor cerințe naționale (a națiunilor conlocuitoare) cred că împărțirea și modificările de lipsă, mai ușor se pot face în centru, cu charta a mână și avânt în vedere întregul și nu un județ, cu ținuturile învecinate.

O împrejurare însă vreau să o scot în relief, și anume, că dacă noi, Românii, voim să fim echitabili cu națiunile conlocuitoare și nu le împrăștiem între diferite județe, ci dimpotrivă, le adunăm, ca să le putem da mai ușor drepturi naționale, apoi, asta nu e iertat, să meargă până la aservirea minorităților românești din acele

grupuri eterogene. Toate drepturile naționale care le asigurăm grupelor eterogene, trebuie să le asigure și minorităților românești din acele grupe, ceea ce e ușor posibil, pentru că funcționarii grupelor eterogene, chiar de neam străin, trebuie să cunoască limba oficială a statului român.

Bistrița, în 22 februarie 1919.

Cu toată stima,

Ion Corbu.

Ibidem, f. 69.

4.

Onorată prefectură a județului Bistrița⁹¹

La scrisoarea D-voastră de la 16 februarie 1919, nr. 223-919, referitor la împărțirea circumscripțiilor administrative îmi iau voie a Vă prezenta următoarea propunere:

Dacă comuna Beclean este să se țină de județul Solnoc-Doboca, atunci să se susțină linia veche a județului Bistrița-Năsăud, Suplai, Poieni, Zagra, Mocod, Nimigea Ungurească, Teure, Brașfalău de Jos.

Să se adauge apoi la județul nostru comunele Șieu-Cristur, Chintelnic, Măgheruș, Arcalia, Chiraleș, Sâniacob, Țigăul Săsesc⁹². De aici încolo, să se susțină linia veche Lechința, Vermeș, Sângeorzul-Săsesc și Bungard.

Să se adauge apoi la județul nostru comunele din județul Cojocna, Fiscut, Sânmihai, Lumperd, Chiciud, Stupini, Bratfalău și Budurlău.

Comunele, ce propun să se adauge la județul nostru, sunt, parte, mai aproape de Bistrița decât de Dej și Cluj, parte, gravitează la Bistrița și au mod de comunicație mai ușoară cu noi.

Bistrița, în 6 martie 1919.

Cu stimă, George Curtean.

Ibidem, f. 61.

5.

Onoratei prefecturi a județului Bistrița-Năsăud

Bistrița

La prețioasa recercare de dato. 16 februarie a.c., nr. 223, în privința împărțirii noi a circumscripțiilor administrative, am onoare a propune, ca la județul nostru ca comune, care gravitează la acest centru ar fi a se anexa la județul nostru, din punct de vedere administrativ și comercial, următoarele comune aparținătoare județelor vecine:

1. Măgheruș (Sajómagyaros); 2. Arcalia (Arkajla), 3. Țigău (Cegötelke); 4. Chintelnic (Kentleke); 5. Chiraleș (Kerlés); 6. Șirioara (Sajó-Sarvar); 7. Feleac (Fellak); 8. Sâniacob (Százszentjakab); 9. Cristur (Bethlen Keresztur); 10. Sfântu (Sajószentandras); 11. Odorheiu (Sajóudvarhely); 12. Bretea (Magyarberéte); 13. Iuda Mare (Nagyida); 14. Posmuș (Paszmoș); 15. Pintic (Százpéntek):

Oficiul parohial gr-cat.

Bistrița, la 13 martie 1919.

Cu deosebită stimă, Dioniziu Vaida, paroh.

Ibidem, f. 65.

6.

De la Prefectura județului Bistrița-Năsăud

Către Consiliul Dirigent, Resortul Internelor

Sibiu

Domnule Ministru!

La ordinul referitor la împărțirea administrativă în circumscripțiuni noi, am onoare a Vă raporta următoarele:

I. Frații din Năsăud v-au prezentat deja un memoriu în chestia aceasta și întemeindu-se pe un trecut istoric adevărat, mai departe, pe faptul notoric că Năsăudul a fost un centru cultural în viața românească și este

⁹¹ Deși un intelectual de frunte al Bistriței, autorul face o regretabilă confuzie; în realitate, între 1918-1925, județul s-a numit Bistrița-Năsăud cu reședința în Bistrița.

⁹² Țigău.

și azi. Doresc arondarea administrativă în acel sens ca județul de azi Bistrița-Năsăud să fie împărțit județul Năsăudului cu centrul Năsăud și să i se alătore și circumscripția Becleanului, ca astfel să cuprindă toată Valea Someșului și o mică parte din Maramureș.

II. Paralel cu această tendință este a doua propunere și dorință, făcută din partea concetățenilor sași, care aderează la propunerea și la dorința fraților din Năsăud. Conducătorii sași cer și propun să se facă cam în cadrele Districtului vechi al Bistriței, un județ nou al Bistriței, cu centrul la Bistrița și cu următoarele preturi: pretura Iadului, a Beșineului, eventual, încă una sau două preturi, care s-ar înființa în alt centru potrivit, după așezarea comunelor care le reclamă a se alătura la acest județ nou. Județul Bistriței după această propunere ar consta: din următoarele comune:

a) 29 comune din cercul Iadului și Beșineului și anume: Bistrița, Baiersdorf⁹³ (Crainimăt) Bileag, Orhei (Burghalle), Capan, Budacul Săsesc, Dipșa, Șieul Mare, Beșineu, Iad, Dorolea (Klein Bistritz), Cușma, Lechința, Dumitra Mare, Monariu (Minarken), Herina, Uifalăul de Sus⁹⁴, Petriș, Pintac⁹⁵, Sigmir (Schönbirk), Jelna (Seendorf), Sângeorzul Săsesc, Taci (egal Tonci), Târpiu (Treppen), Aldorf, Dumitra Mică⁹⁶, Ferihaz (Weisskirch), Vermeș, Vinda⁹⁷, Iaolaltă, 29 comune.

b) Către acestea doresc a se alătura din județul Solnoc-Doboca 5 comune și anume: Sâniacob (Jacobsdorf), Arcalia (Kallesdorf), Chiraleș, Moruț și Măgherușul.

c) Din Mureș-Turda, cer Reghinul Săsesc, Birk⁹⁸, Idieciul de Jos și Idieciul de Sus.

d) În fine, din comitatul Cojocnei, cer alăturarea următoarelor comune: Batoș (Botsch), Dedrad, Seplac, Ida Mare, Posmuș, Teaca, Uila și Logig (Ludwigsdorf; Szász Ludvég).

Toate împreună, sunt 45 de comune. Listele acestor comune o alătur sub a), la acest raport.

Propunerea și cererea concetățenilor sași se întemeiază pe următoarele date istorice și etnografice:

a) Majoritatea acestor comune au aparținut la așa numitul Fundus Regius (Königsboden) și în timpul absolutismului au aparținut, partea cea mai mare, la Districtul Bistriței.

b) În anii 1860-1864, reprezentanții sașilor și reprezentanții românilor ardeleni în coînțelegere au făcut un proiect de împărțire administrativă în felul acesta și mi l-au prezentat tipărit, din care apare că deja în anii aceia s-au fost făcut învoirea împrumutată, între sași și între români, la împărțirea propusă de concetățenii sași în sensul și extinderea de mai sus.

c) Al treilea motiv pe care se întemeiază e dorința lor ca toate comunele cu poporațiune săsească din jurul Bistriței, până în Reghin și până în Teaca, să fie grupate în același județ al Bistriței. Pe această cale viața administrativă culturală bisericească și economică-financiară a poporului săsesc din aceste părți, ar fi grupată după principiele lui Wilson, încât îi privește pe sașii de aici.

d) Recunosc concetățenii sași că în aceste comune locuiește și popor românesc care de sine înțeles, nu poate fi strămtorat nici într-o privință, chiar după părerea concetățenilor sași, căci în fiecare comună, unde populația română trece peste a cincea parte, limba românească va fi egal îndreptățită în administrația comunală, apoi, la compunerea reprezentanțelor comunale și a primăriilor, această proporție se va valida fără excepție.

Tot așa, funcționarii administrativi și judecătorești vor fi recrutați și aleși în proporția aceasta, fără nici o restrângere. În fine, interesele culturale și economice românești vor fi, în comunele săsești, în proporția numerică ocrotite în viața comunelor din acest județ.

e) Aici mai amintesc că, întemeiați pe motivele invocate, concetățenii sași alătură aici sub b) și c) o rugare și un proiect de împărțire a sașilor din Ardeal în 5 comitate săsești, firește, locuite de însemnată populație românească, împreună cu sașii.

III. Afară de aceste două propuneri și două vederi dominante în județ, s-a format și a treia părere dominantă, cu privire la extinderea și împărțirea administrativă a acestui județ. Această părere culminează în aceea ca, județul Bistrița-Năsăud să rămână în formațiunea de azi și să i se mai alătore câteva comune din județul Solnoc-Doboca și din cercul Tecii și în parte, să li se împlinescă și dorințele sașilor, alăturându-se la acest

93 Crainimăt.

94 Corvinești.

95 Pintic, Slătinița.

96 Dumitrița.

97 Ghinda.

98 Petelea.

județ toate comunele care bisericește, aparțin la tractul protopopesc al Bistriței, unit și neunit, și lutheran, precum și unele comune de pe câmpie, care sunt în apropierea liniei ferate Bistrița-Mureș-Luduș și gravitează economic, către Lechința și Bistrița și sunt cu mult mai aproape de acest centru, decât de Cluj, Moci, Teaca, lipsindu-le comunicațiunea necesară.

După această părere, primită de la protopopii Bistriței Dionisiu Vaida și Grigore Pletosu și Dr. Kisch städt-pfarer⁹⁹ și alți factori, buni cunoscători a părților numite, ar fi bine să se alăture la județul Bistrița-Năsăud următoarele comune, și anume:

Din județul Solnoc-Doboca:

a) Sireagul¹⁰⁰ (Virágos Berek), Magosmort, Coci, Șintereag (Somkerék), Șieu-Odorhei, Bretea, Sfântu (Sajószentandrás), Șirioara, Feleac (Sárvár), Chintelnic (Kentelke), Chiraleș (Kerlés), Șieu-Măgheruș, Arcalia, Țigău (Czegötelke), Sâniacob (Szász Szetnjacob), Uifalău Săsesc, Matei, Moruț, Iuș (Szászujs), Fiscut.

b) Din cercul Tecii, Ida Mare (Nagyida), Uila, Posmuș, Pintic (Szászpéntek), Fiscut, Sânmihai, Bratfalău, Budurlău, Lumpert, Chiciud, Stupini (Oláhsolyos), în fine, din jurul Monorului să se alăture:

c) Râpa de Sus, Râpa de Jos, Batoș, Dedrad-Seplac, eventual, Teaca și Logig (Szászludvég).

IV. Motivele la rotunjirea județului Bistrița-Năsăud sunt următoarele:

a) Numărul populațiunii județului e 127.000 suflete, pe când numărul locuitorilor din Solnoc-Doboca, e mai mare cu 200.000

b) Bistrița, ca centru, are linie ferată către Dej și către Luduș și astfel, toate comunele înșirate și anexând din cercul Becleanului, din cercul Tecii și din câmpia apropiată au legături naturale și comunicație foarte bună și multe referințe economice, financiare și bisericești și școlare cu Bistrița. În caz de rotunjire, s-au putea face expozituri pretoriale¹⁰¹ în Monor și Lechința.

Bistrița, la 21 martie st.n., 1919.

Devotat, Dr. Gavril Tripon, prefect.

Ibidem, f. 59-60.

7.

De la Președintele Tribunalului din Bistrița

Cu provocare la ordinul D-lui. șef al Resortului Justiției de sub nr. 525/1919-1 Just. pe lângă accludarea tabloului comunelor singurate aparținătoare judecătorilor de ocol din circumscripțiile tribunalului Bistrița, în care e indicat, după datele din dicționarul localităților (*Helység Névtara*), numărul locuitorilor și naționalitatea majorității, am onoare a raporta următoarele:

Întreg teritoriul județului e repartizat numai între 3 judecătorii de ocol, Bistrița, Năsăud, și Rodna Veche, așa încât reducerea judecătorilor s-ar putea efectua numai cu jignirea intereselor publicului ce caută ajutorul justiției, pentru că o parte ar fi nevoiți a face un drum relativ foarte lung pentru a-și putea apăra interesele înaintea instanței prime judiciare, eventual pentru a-și putea câștiga unsele date necesare de la cărțile funciare.

Aronizarea prezentă a judecătorilor de ocol corespunde și din punctul de vedere, de a concentra diferitele insule de naționalitate străină la anumite judecătorii, întru-cât toate comunele cu populație de naționalitate sași și două comune cu populația de naționalitate maghiară sunt concentrate la Judecătoria de Ocol Bistrița, iar de celelalte două judecătorii, din Năsăud și Rodna Veche, se țin numai comune românești.

Tot asemenea, luând în considerare teritoriul actual al județului corespund și sediile prezente a judecătorilor și tribunalului, atât din punct de vedere politic, cât și din punct de vedere a teritoriului și al comunicației.

Bistrița, la 8 mai 1919.

Ibidem, f. 55.

⁹⁹ Preot paroh în Bistrița.

¹⁰⁰ Formă alterată pentru Vireag=Florești.

¹⁰¹ Reședințe de pretură; expresie preluată din împărțirea administrativă din perioada neoabsolutistă: 1850-1860.

**A project of "regionalization" of Romania from the year 1921.
The case of Bistrița-Năsăud county.
(Abstract)**

The Ministry of Internal Affairs led in 1921 a project of administrative distribution of the Romanian administrative counties in 9 regions.

The autor publishes a series of 15 documents related to the point of view of the local management, the different associations and organizations and personalities of the Bistrița-Năsăud county and includes another 7 documents from the year 1919 appended as answers to the same matter, documents that were addressed to the Dirigent Council.